

Nr. 18

ACGI

3. MAIL 1924.

A. Stieren.

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS

TALLINNA EESTI KIRJAST.-ÜHISUSE

kirjastusel ilmunud

RAAMATUTE NIMEKIRI

- Käskivi.** Novellid. Adson, A. Hind 85 m.
- Taavet Soovere elu ja surm.** Romaan. Mait Metsanurk. Hind 120 mk.
- Saatuse tujud.** Jutud Vene-Austria võitlustest Karpaatides. J. Mändmets. Hind 130 mk.
- Poiss ja liblikas.** Novellid. A. H. Tammisaare. Hind 100 mk.
- Teekond Hispaania.** Reisikirjeldus. Friedebert Tuglas. Hind 200 mk.
- Pärisosa.** Luuletustekogu. Marie Under. Hind 85 mk.
- Nipet-Näpet.** Legendid, anektoodid ja tõsijuhtumised. A. Jürgenstein. H. 50 m.
- Vähkmann ja Ko.** Fõljetonistlik romaan. O. Luts. Hind 100 mk.
- Tiibuse Jaak Tiibuse kirjavahetus.** I ja II jagu. Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. I jagu — hind 60 mk., II j. hind 150 mk.
- Tiibuse Mari ajalikud laulud.** Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. H. 35 m.
- Eesti iseseisvuse teel.** I. Vene revolutsioonist Eesti vabadussõjani. Ülevaade 1917. ja 1918. a. sündmustest. A. Tammann. Hind 160 mk.
- Minu mälestused.** Adm. Joh. Pitka meenuaariid. Hind 225 mk.
- Sõda Landesvehriga.** J. Poopuu. H. 100 m.
- Au langenulle.** Luuletused vabadussõja kangelastele. Aks. Kallas. Hind 200 m.
- Elu mäng.** Jutustus Eesti vabadussõjast. Mihkel Lüll. Hind 90 mk.
- Ahvide kasvandik.** Juhtumuste romaan. Ed. R. Burroughs. Inglise keelest L. L. Hind 200 mk.
- Kadunud mees.** Ülipõnev romaan. Inglise keelest L. L. Hind 160 mk.
- Loitev Koit.** Romaan Ameerika dollarimaalt. Jack London. Inglise keelest H. M. Hind 200 mk.
- Malailaste laev.** Romaan. Clark Russell. Inglise keelest. Hind 150 mk.
- Julge Mäng.** Kriminaalromaan. R. Augustin Freeman. Hind 80 mk.
- Punased lõunast.** F. Grass. Hind 60 m.
- Psühholoogia pääjooned.** I osa. Dr. H. Höfding. Tõlkinud K. Freiman. Hind 130 mk.
- Valitud Eesti rahvalaulud.** Antoloogia, eessõnaga rahvaluule üle. A. Saareste. Hind 130 mk.
- Kodumaal rännates II.** Piirisaare-Endla-Neeruti-Haapsalu. G. Vilberg. Hind 100 m.
- Kasvatuse radadel.** Kasvatuse õpetus. C. H. Niggol. Hind 630 mk.

R. NYMANN.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

ALHAMBRA.

**KIRJANDUSE,
KUNSTI JA
KULTUURI
AJAKIRI**

**TOIMETAJA
ED. HUBEL
VÄLJAANDJA
TALL. EESTI
KIRJ.-ÜHISUS**

ILMUB IGA NÄDAL

II AASTAKÄIK

**TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2
TOIMETAJA KÕNETUNNID ÄRIPÄEVI 1-2**

EESTI TALUPOEGADE PÕGENEMINE KOHTADELT XV AASTASAJAL JA XVI ALGUSEL.

H. KRUS.

I. Talupoegade põgenemise põhjused.

„Vaatamata selle peale, mida kõik inimese kergemeelsusest ja püsimatusest ka ei räägita, näitab siiski tähelepanek, et kõigist koormatest kõige raskem just inimest on paigast nihutada“, — nii on lausunud kord Adam Smith. Kuid ometi on see „kõige raskem koorem“ kõigil aegadel, nii ajaloolistel kui eelajaloolistel, nii üksikult kui suurtes hulkades, üheskoos teistega end „nihutanud“ paigast ja väga kaugele oma kodukohast. Mitmesugused rahvaste rändamised, rohkearvulised väljarändamised teatavaist kohtadest, — need on kõik nähtused „kõige raskema koorma paigast nihutamise“ alalt. Kahanedes teatavalt ajajärkudel, et põhjendatult kokkuma panevad paljuidki selle vaatlejaid, kes seda nähtust teatavalt vaatekohalt peavad hädahohtlikuks. Kus aga on märgata inimeste jäädavast eemaldumist oma kodukohast, selle majajätmist, seal on ka selleks sundivad põhjused. Ja kui meie siin tahame vaadelda Eesti talupoegade hulgalist põgenemist oma kohtadelt orduaja lõpupoolel, siis ei saa meie kõige pealt jätta heitmata vähemalt üldist pilku meie talurahva seisukorda sel ajajärgul. On harilik nähtus, et tegurite hulgas, mis inimesi kihutavad oma senise elukoha mahajätmisele, oma mõjuvuse poolest seisavad esimesel kohal halvad elutingimused, peaaesjalikult majanduslikud ja sotsiaalsed. Nende peale pöördub ka siin meie tähelepanu. Kuna Eesti talupoegade põgenemine kohtadelt hulgalise iseloomu hakkab võtma eriti XV aastasaja esimesel veerandil, peame talurahva

seisukorda jälgima juba sama aastasaja algusest peale.

Kui sakslased olid Eestimaa vallutanud, ei langenud kohalik talurahvas mitte otsekohe pärisorjusse. Kaotades küll poliitilise vabaduse, jäi talupoeg isiklikult ikka veel vabaks, kuigi maksukoorem ja teoorjus aasta-aastalt suurenes. Enne kui talupoeg lõpulikult orjastati, pärisorjaks, oma isanda omanduseks tehti, käis selle eel n. n. sunnimaisus (glebae adscriptio). Talupoeg seoti sunnitult maa külge. Tal polnud enam vaba liikumisvõimalust, kui herra seda ei lubanud. Sunnimaisusega rööbastikku ja osalt hiljem kujunes pärisorjus, mis XV aastasaja lõpuks oli juba täielikult välja arenenud. See aastasada oli eriti raske aeg Eesti talurahva ajaloos.

Talupoegade sunnimaisuse ja pärisorjuse arenemine XV aastasajal sünnib rööbastikku ja seotult kahe teise tähtsa nähtusega, — läänimeeste, mõisnikkude mõjuvõimu suurenemisega ühiskondlik-poliitilisel ja mõisa majapidamise laienemisega majanduslikul alal. — Juba varem oli Eesti talurahva seisukord neis maakondades märksa viletsam, kus läänimeeste võim suurem. Ei ole näiteks sugugi juhuslik, et „Jüriöö mässu“ liikumine 1343. a. oma alguse sai Harjus, mis allus Daani kuningale. Oma kauguse ja mõjutuse tagajärjel oli Daani keskvalitsus sunnitud juba alguses oma läänimeestele Harjus ja Virus andma suuremaid õigusi, kui need olid läänimeestel teistes Liivi osades. Suuremad õigused mõisnikkudele tõid aga enesega ühes suurema viletsuse talurahvale, kes meelega aetuna algatas Eesti aja-

loos kuulsa vabadusvõitluse. — Kõrgemate maaherrade, ordumeistrite ja piiskoppide omavahelised võitlused, mis ikka ja jälle orduaegses Liivi ajaloo tõusevad päevakorra, paisudes veristeks kokkupõrgeteks, mõjusid mõlemaid pooli nõrgestavalt. Ainumad kasusaajad sellest olid läänimehed. Terava kokkupõrke järele ordu ja piiskoppide vahel XIV aastaja viimasel kümnel oli Saksa ordu kõrgemeister Konrad von Jungingen oma n. n. „armuga“ (1397. a.) sumitud kinnitama Harju ja Viru rüütelkonnale tähtsaid eesõigusi. Ja pool aastasaada hiljem pidid samu järelandmisi tegema oma rüütelkondadele ja läänimeestele ka Liivi piiskopid. Mõisniku võimu laienemine ikestas aga ikka enam ja enam talupoegi, kes alistati täielikult oma isanda heaksarvamisele ja omavolile. Mõisnik pigistas oma alamailt alatasa suurenevaid andame, suurendas nende teoorjuse kohustusi, mille suuruse määrajaks oli ta ise. Harjus ja Viru ning piiskopkondades oli läänimeestel ka kohtuvõim oma talupoegade üle, mil puhul isand tegelikult oli seaduse andjaks, kohtumõistjaks ja otsuse täitjaks. Talupoeg oli mõisniku ees täiesti kaitseta. Selle kohta kirjutab Russov (Leetbergi tõlge (I., lk. 46): „Ja nii toredasti kui aadlikekudel Liivimaal kõik eesõigused käes olid, nii vilets oli talupoegade lugu siin maal kohtu ja õiguse poolest, sest vaesel talupojal ei olnud mitte enam õigust kui tema junkur ehk foogt aga ise tahtis, ja vaene mees ei tohtinud ühegi kõrge ülemuse ees ühegi vägivalla ega ülemäära pärast kaevata. Ja kui talupoeg oma naisega suri ja lapsed järele jäid, siis võeti lapsed nõnda eestkostmise alla, et kõik, mis vanematest järele oli jäänud, mõisa võeti ja lapsed pidid alasti ja paljalt junkru tuleasemele minema või linnades kerjama ja oma vanemate varandusest täiesti ilma jääma. Ja kõik, mis vaesel talupojal oli, see ei olnud mitte tema, vaid tema isanda võimuses. Ja kui mõni talupoeg vähe kurja oli teinud, siis ta võeti ilma armuta ja vastu iga inimlikku tundmust oma junkru ehk maafogti poolt, keda siin maasulaseks hüütakse, paljaks ja peksti piikkade teravate vit-sadega, ilma tema vanusest hoolimata. Ja ükski talupoeg ei pääsnud sellest hoolimata vägivallast mööda, ehk olgu siis, et ta rikas oli ja en-nast igal ajal märksa kingitusega võis vabastada. Ka oli aadlikke, kes oma vaeseid talupoegi ja alamaid koerte ja hurtade vastu vahetasid.“ — See kirjeldus käib XIV aastasaja lõpu ja XV alguse kohta ja vastab tõelolele nagu muudki allikad seda kinnitavad. Hilisemal aastakümnetel läks aga talupoja seisukord veel viletsamaks, millest allpool: Seni aga sil-mame pisut teist — ühiskondlik-majanduslikku

laadi tegurit, ja nimelt mõisate majapidamise laiendamist, mil talupoegade seisukorra halvenemisel suur tähtsus.

Alguses peale Eestimaa vallutamise asusid läänimehed üsna hoota ja hõredalt laiemas ulatuses oma mõisate majapidamise sisseseadmisele. Nad rahuldusid peaaesjalikult maksudest, mida talupoegadelt saadi. XIV aastasajal on märgata juba tunduvalt mõisate majapidamise laienemist, eriti Harjus. Järgmisel aastasajal võtab see juba märksa suurema ulatuse. Mõisnikkude võimu tugevnemine, nende suureneva elumõnu ja mugavuse taotlemine, mil puhul kihutavaks eeskujuks oli linnakodanikkude keskel kaubanduse hoogsa tõusu tagajärjel laialiselt maad võtnud elutarvete suurenemine, tõusev vajadus raha järele, kuid samal ajal teisest küljest rahaväärtuse langemine, — see kõik lõi olukorra, et läänimees enam ei rahuldunud talupoegadelt saadavate andamitega. Ta püüdis neid suurendada. Kuid ka sel oli oma piir. Talupoeg ei saanud enam nagu nii tema peale pandud kohustustele vastu. Tema võlakoorim suurenes. Sagedad ikalduse- ja sõja-aastad mõjusid samas sihis. Nagu majapidamises kasutoovalt koduloomalt, oli mõisnik sunnitud ka talupojalt „viimase naha“ jätma võtmata. Väljapääsu teed, abinõu läänimeeste sissetulekute suurendamiseks otsiti mõisate majapidamise laiendamisest. — Asutati uusi mõisa, seniste ala laiendati. Selleks juuriti üles uusi maid, kuid veel enam — ja seda harilikult — võõrandati talupoegadelt vägivaldselt nende poolt harimiskõlbulikkus tehtud maid, tõrjudes sealt senised maapidajad uudismaile. Vajaliku tööjõu soetamiseks asutati rohkel arvul n. n. ainasjalgade (Einfüßling) kohti. Ainasjala krunt oli väiksem kui adramaa, tal oli maad vähem kui täistalunikul. Kuna viimane pealepandud teoorjuse kohustusi teostas hobusepäevadega, tegi ainasjalg ainult jalapäevi. Tolleaegiste majanduslike vahendite äärmise piiratuse tõttu oli ainasjala kohtade asutamine märksa lihtsam ja peale selle oli ta mõisnikule ka kasulikum. Et ainasjalg oma majapidamises tööjõudu vähem vajab kui täistalunik, oli ta võimekam teopäevade tegemises mõisale. Kuid tema aineline seisukord oli siiski viletsam. Ka täistalunikule tõi mõisa majapidamise laiendamine suuremad teoorjuse kohustused. Ka tema seisukord halvenes. Üldiselt langeb Eesti talurahvas XV aastasaja jooksul suurte maksukohustuste ja suureneva teoorjuse koorma all, mida suurendavad veel sagedad ikaldused, katkud ja sõjad, niivõrd suure viletsusse, et koguni ordumeistrid on sunnitud korduvalt läänimeeste ja oma ametnikkude tähelepanu sellele juhtima, et talu-

RAHVATÕUGUDE TÜÜBID.

Austraalia pärismaalane.

Bushman Lõuna-Aafrikast.

Tuburi neeger Kesk-Aafrikast.

Gröönimaa eskimo.

Draviidi neeger Lõuna-Indiast.

Hiintlane.

Malailane Jaavast.

Polüneeslane.

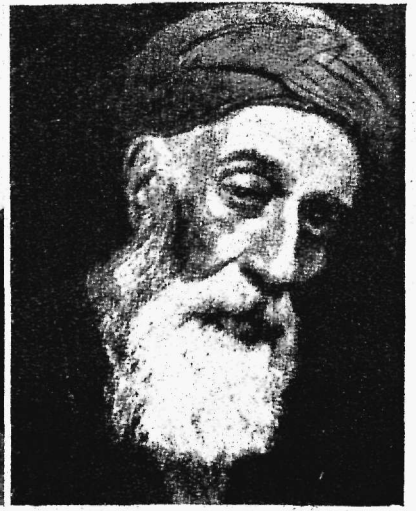
Somali neeger Ida-Aafrikast.

Indiaanlane Põhja-Ameerikast.

Hindu.

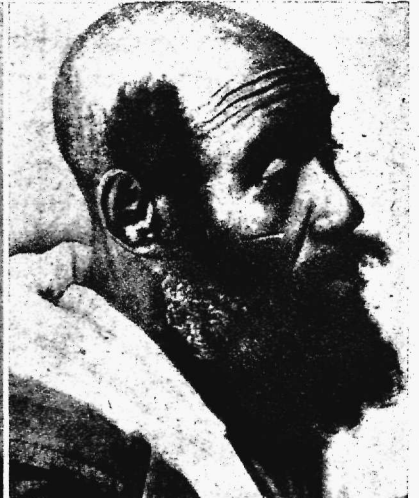
Palestiina juut.

Egüptuse fellah.

P.-Aafrika tuareeg.

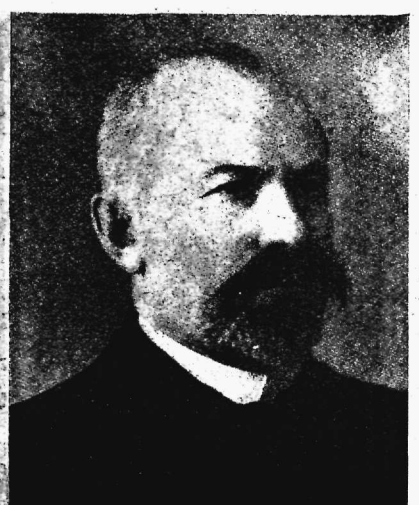
Maur Marokost.

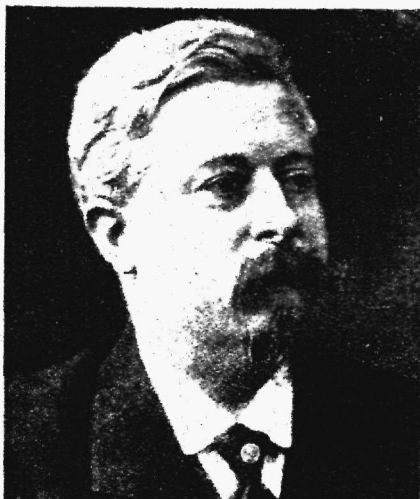
Rumeenlane.

Lõunaslaavlane.

Venelane.

Prantslane.

Preislane.

Norralane.

Ameeriklane.

Inglise.

Hispaanlane.

poegade seisukorda ülemääraselt ei raskendataks. Kõrgemeister Konrad v. Erlichshausen võtab koguni Liivi ordu põhimäärustesse (1441. a.) punkti: „Samuti peab meister hoolitsema ja oma käsknikke juhutama, et nende valitsejad talupoegi ülemääraselt ja raskelt korra ja õiguse vastu ei koormaks, sest et sellest mitte ainult kahju ja hukatus meie maale ei sünni, vaid ka suured rasked kaebused ja Jumala karistus meile kõigile võib tõusta.“ Ja isegi Liivi rüütelkondade ja läänimeeste esindajad, kes 1482. a. Veemelis Karksi lähedal kokku tulnud, on sunnitud konstateerima talupoegade rasket seisukorda. Nad leiavad Liivi olud nii halvad olevat, et peavad vajalikuks rõhutada: „Ei sünni siin mingid muutusi... peab maa hoopis mittesaksliseks ehk paganliseks jälle saama“. Samade herrade keskel ei puudu ka

arusaamine, et talupojad just pealepandud raskete kohustuste tagajärjel „ära jooksevad ja saavad ebatruudeks“. Kuid kõik need manitsused ja hädaldamised jäid tagajärjetuks. Talupoegade seisukord ei paranenud, vaid aina halvenes. Ja kuna talupojal kõik lähedamad teed kinni olid, ei jäänud tal muud üle kui põgeneda, jätta oma sellegi viletsa kodu, tihti oma naise ja lapsed ning majapidamise ja samamuda võõras ümbruses vastu tundmata tulevikule. See põgenemine aga riivas kõige otsekohesemalt mõisniku huviseid, kes vajab maksusid ja tööjõudu oma põldude harimiseks. See oli kahjulik ka tolleaegsele maa poliitilisele organisatsioonile, vähendades selle kaitsevõimet ja raskendades maaherradel maksude saamise. Sellepärast pidasid nad, eriti ordumeister, ühes läänimeestega kindlajoonelist

võitlust talupoegade põgenemise vastu kogu selle aja kestes.

II. Võitlus talupoegade põgenemise vastu.

Talupoegadel oli kolm ala, kuhu nad oma senisest kodukohast võisid põgeneda: 1) linn, 2) teise mõisniku juure ja 3) üle piiri välismaale. Iga suhtes neist aladest on säilinud tõendavaid tunnistusi, eriti rohkesti põgenemise kohta linnadesse. Esialgu püüti võidelda talupoegade põgenemise vastu lihtsalt senise kombeõiguse põhjal. Kuid mida enam suurenes talurahva põgenemine, seda väetimana tundus mõisnikkude eraviisiline võitlus selle vastu. Seda rohkem oli tarvis vastavaid üldmääruseid ja poliitiliste keskasutuste osavõttu talupoegade põgenemise vastu võitlemisest.

Et välismailt põgenenud talupoegi kätte saada, selleks võeti lepinguisse vastavad määrused. Nii näiteks on Saksa ordu ja Poola kuninga vahel 1422. a. tehtud lepingus muu seas määratud (mis ka Liivi kohta käis), et mõlemad pooled kohustavad välja anda oma endistele isandatele nende juurest põgenenud talupojad. — Palju laialisema tähelepanu osaliseks sai talupoegade põgenemine kodumaa piirides ja võitlus selle vastu siin muutus aeg-ajalt ikka ägedamaks. Esialgu tuletati meele siin küll ainult seni maksvat kombeõigust. Nii määras Valga maapäev 1424. a.: „Inimeste eest, kes ühe isanda alt teise juure lähevad ja mitte drellid (sõjavangid) ja ka mitte kaela- ja käekohtu poolt süüdi pole mõistetud, kui nad aga võlgu on ja neid tagasi nõutakse, tuleb nende eest vastutada ja nende tõeks tehtud võlad ära maksa või jälle tulevad need inimesed välja anda vana kombe järele.“ (L. u. B. VII, nr. 206.)

Vana kombeõigus osutus aga varsti mõjutuna alatasa suureneva talupoegade põgenemise vastu. Oli tarvis erilisi määruseid jooksikute vastu. Ja esimene neist on arvatavasti XV aastasaja kolmekümnendate aastate lõpul Liivi võimuherrade poolt maksuma pandud (v. Engelhardt, Beitrag zur Entstehung der Guts-herrschaft in Livland, lhk. 93), kuigi see dokument pole säilinud. Esimene n. n. jooksikute määrus (Läuflingsordnung), mis meie ajani ulatunud, kuulub mainitud aastasaja keskpaika. See kokkulepe on tehtud Tartu piiskopi Bartholomäus Savijerve, Kärkna kloostrilema ja kohaliku piiskopkonna rüütelkonna vahel (ära trük. Bunge, Standesverhältnisse, lhk. 103). Selle järele sünnib kohtadelt põgenenud talupoegade väljaandmine järgmiselt: Kui see, kellelt talupoeg ära joosnud, nõuab tema tagasiandmist sellelt, kelle juure jooksik tulnud, siis peab kostja põgenenu kohe tagasi andma. Ei saa ta aga jalamaid seda teha, siis peab see

sündima 8 päeva jooksul. On aga põgenenud talupoeg juba edasi joosnud, siis peab see, kellelt tema väljaandmist nõutud, tõestama, et ta talupoega pole vastu võtnud ehk peale tema endiselt isandalt saadud nõudmise jooksikut pole hoiatanud ega teda kõrvale toimetanud. Kui aga põgenenud talupoja vastuvõtja jooksikut ei taha välja anda, siis võib kahjusaaja haagrehikohtuniku poole pöörduda ja see annab siis kostjale neljateistkümne-päevase tähtaja põgenenu väljaandmiseks. Kui aga see ka selle aja jooksul ei sünni, peab haagrehikohtunik isiklikult kaebajale jooksiku välja tooma. On see aga võimatu, peab kohtunik kostja talupoegadest võtma sama palju ja sama väärtusega inimesi ühes maaga, nagu need, kelle väljaandmist nõutakse. Need jäävad kaebajale seni, kuni kostja temaga pole ära leppinud.

Et talupoegade põgenemise vastu mõjuvat võitlust pidada, selleks seati XV aastasaja keskpaigast peale kõigis Liivi osades erilised haagrehikohtunikud sisse, kelle tähtsamaks ülesandeks oli põgenenud talupoegade puhul tekkinud tüliküsimuste lahendamine. Ajajooksul suurendati nende arvu ja XVI aastasaja algul pandi nad tegevusse ka ordumaa üksikuis eriosades.

Samal ajal uuendati ja kinnitati mitmekordselt määruseid talupoegadest jooksikute kohta. XVI aastasajal kuulub neist kolm esimesse aastakümnesse; neljas samal aastasajal ja viimane orduajal on pärit 1554. a. See on sõlmitud Kuramaa piiskopi ja Saaremaa piiskopkonna administraatori ning Liivi ordumeister Galeni vahel. — Hilisemad määrused jooksikute kohta on üldjoontes samalaadilised nagu ülalmainitudki Tartu piiskop Savijerve aegne. Ainult üksikud väheolulised täiendused on juure tulnud.

Kuna need üldmäärused olid peaaesjalikult sihitud talupoegade põgenemise vastu maal, ühe mõisniku juurest teise juure, püüdsid aga linnad nende täitmisest kõrvale puigelda. Et aga linnad olid talupoegade tähtsamaks pelgupaigaks, siis püüdsid läänimehed ja ordu käsknikud ka neid jooksikute kohta käivate üldmääruste täitmisele sundida. Sel pinnal arenes pingul võitlus, rikas oma draamatiliste momentidega ja huvitav meie maa sotsiaalsete vahetõrgete arenemise ajaloos, mis väärib üksikasjalisemat vaatlemist.

III. Tallinn talupoegi kaitsmas.

Nagu keskajal Lääne-Euroopaski, seisid ka orduaegses Liivis linnad üsna teravais vastoludes maa-aristokraatiaga, aadliga. Need olid tunduvalt erinevad, tihti hoopis vastakud põhilused, millel arenes mõlema poole sisemine ja

väline elu nii õiguslikult kui majanduslikult, nii poliitiliselt kui sotsiaalselt. Linn kui kaubanduse ja tööstuse keskkoh, samal ajal uute vabamate eluvormide arendaja, sai mõjukaks feodaalkorda pragude loojaks. Ja üheks tähtsamaks nähtuseks sel alal oli see, et linn sai feodaalkorra ikkesse pandud talurahva õiguste ja suurema vabaduse pelgupaigaks.

Oma kaubanduslike ja tööstuslike ülesannete teostamiseks vajab linn suuremat inimeste juurevoolu. Et seda saada maalt, kus talupojad olid ikestatud, pidi ta andma tunduvaid eesõigusi, mis neil senises elukohas puudusid. Kõige pealt oli selleks isiklik vabadus. Ja juba varakult areneb keskaegses linnas põhilause: linna õhk teeb vabaks. See oli maksev ka linna põgenenud talupoja kohta, mille puhul kujunes kombeõiguseks, et kui tema endine peremees teda aasta ja „päeva“ (6 nädala) jooksul tagasi ei nõudnud, siis linna põgenenu vabaks meheks jäi. Seda oma „õhu vabadust“ kaitsesid linnad harilikult suure agarusega ka kõigi väliste pealekäijate vastu. Kuid seda ei teinud linnad kaugeltki mitte mingisuguse üldise vabaduse põhimõtte nimel, vaid järgnesid siin oma harilikele püüdeile, mis neid juhtisid kõigil aladel, ja nimelt, et ühisel jõul end maksma panna väenulikkude välisvõimude vastu ja tagasi tõrjuda kõiki väljaspoolt tulevaid linna õiguste ja vabaduse kitsendamiskatseid. Linnade võitlus talupoegade vabaduse eest sai seega nende endi enesekaitse ja oma mõjuvõimu laiendamise ettevõtteks, peaaegselt võimsate läänimeeste, mõisnikkude, vastu maal.

Sarnuti kujunes olukord ka keskaegseis Lii vi linnades. Et siin võimalikult konkreetset pilti saada võitlusest, mida linn talupoegade vabaduse eest pidas, siis piirdume sel ajal Tallinnaga, kust meil kõige rohkem teateid, ja se-

dagi ainult teataval ajajärgul — XV aastasaja lõpul ja XVI esimesel poolel, peaaegselt ordumeister W. v. Plettenbergi ajal.

XV aastasaja lõpult on Tallinnast teada kaks eriti huvitavat talupoegade põgenemise puhul tekkinud vahejuhtumist. Esimese kohta, mis sündis 1487. a. ümber, kirjutab üks Tallinna kohalik kroonika (Beiträge z. Kunde Est., L.-u. Kurlands IV, lhk. 454 ja e., järgmist: „Samal ajal oli siin üks aadlik, nimega Odert Hastfer. See võttis kinni ühe oma talupoja ning viis ta oma maija, hoidis teda seal öö läbi seotult ning tahtis tema nii vägivallaga linna kohtupiirkonnast välja viia. Sellest said aga mittedakslased haisu ninasse, kogusid end hulgaks kokku ja pidasid Viruväras vahti. Kui tema (Hastfer) seda märkas, kihutas ta Karjaväras poole ja tahtis sealt kaudu välja pääseda. Seal olid jällegi mittedakslased ees, nii et ta kihutas Sepaväras poole ja tahtis täie hooga sealt kaudu välja saada; mittedakslased aga andsid talle seal tublisti naha peale ja võtsid temalt mehe käest. Nii jääb see sellega: kelle käes, selle oma...“

Ses vahejuhtumises on eriti tähelepanuväärine see haruldane üksmeel, mis juba tol ajal linnas elavate eestlaste ja sinna põgenenud talupoegade vahel valitses. Nagu linna ülemkihtidegi keskel end sirgeks ajas kodanikumeelsuse selgroog, nii mõjus linna vabam õhkkond sama kasvatavalt ka alamkihtide peale. Ka neis sirgus inimväärtuse mõiste ja sellega kaasas ka ühistunne, mis oli valmis end aktiivseltki maksma panema. — Kas sel ülalesitatud vahejuhtumisel ka kaugem järellkaja oli, selle kohta puuduvad teated. Vaevalt küll. Hoopis laiema ulatuse võtab teine hilisem vahejuhtumine, millest kõneleb sama kroonika ja milles esineb rida iseloomulisi momente.

(Järgneb.)

SU AUKS, OO VALU, ON MU LAUL, MU RIIM!

ILMAR KALJOVALLA.

*Oo valu! ilmakoja majesteet!
Sa kõigist tunnustet, ent halvaks peet!
Ken tunnevad su rütmi, neid on vähed,
On üksikud, kel selged mõistatuse tähed,
Kuid teised elavad kui vannut, neet!
Oo, spur su võimus, vägi, majesteet!*

*Jääb mõistmatuks su vaikne monoloog.
Oo arengu, oo elu pedagoog!
On inimese vaim ju surut laipa,
Me keha muldne, sind — oo vägev, sind ei taipa!
Siin otsitav on hammustetav roog!
Jääb mõistmatuks neil valu monoloog!*

*Me arengulle kannatus on lõim
Ja valu inimsoo ning kõige hõim!
Su soovil hääbub iga maine vare
Ja ilmast saabub igavese-elu tare!
On määratu su tarkus, suur su võim!
Me tõusen gulle kannatus on lõim!*

*Su auks, oo valu, on mu laul, mu riim,
Siin kellele võiks olla nii intiim!
Mind kõikjal vallanud vaid sinu süli
Kui sureva ja surematu vahelüli!
Mind toitnud üha on su emapiim!
Su auks, oo valu, on mu laul, mu riim!*

20. III. 24.

MONSUN.

DAANI KIRJANIKU JOHANNES V. JENSENI NOVELL. Tõlk. Lp.

Elof Månson oli Lääne-Gotlandist pärit ja teenis nüüd kui cowboy¹⁾ Texases. Tema seltsilised olid temale Monsun (the Monsoon²⁾) nimeks pannud. Nähtavasti oli keegi naljahammus seltsimees, kes kord merimees oli olnud, ehk kes isegi õieti ei teadnud, mis ta ütles, tema nimest selle sõna ümber teinud. Aga see sõna oli temale väga kohane. Ta tormas ägedalt, aga igakord ise ilmakaarest.

Oma noorpõlves oli Månson nagu paljud teisedki rootslased üle mere purjetanud, et kord kodumaale jälle tagasi tulla. See oli tema kindel siht ja eesmärk, kuid aga selle targa liisandusega, et tema, kes nõnda vaeselt nagu mõni kivija inimene ilma rändas, võimalikult kõikide Kalifornia varandustega õnnistatult kodukülla tagasi tulla tahtis. Tema käsi käis nõnda, nagu paljudel teistelgi, temast sai otse see, mida Ameerikas poolpõlgliku aukartusega sõna „swede“ all mõistetakse — väga tubli tööline, kuid kindlusetu. Ta oli kõiksugu ametid katsunud, kuni ta viimaks kui cowboy peatuma jäi. See oli amet, mis oma taltsutamata ja juhtumisriikaste võimalustega temale nõnda väga maitse järele oli, et ta sealt ilmaki edasi ei jõudnud, ehk ta küll ülejala selle järele kihutas.

Pikast, tedretähelisest talupoisist, kes väljarändajate-laeva lael ümber tolknes, liig lühikestest varrukatest väljaripnevates kätes oma väikest kompsukest kandes, sellejuures kohmetu kuni halvatuseni ja vaikne nagu ohvritall, ei olnud enam kuigi palju järele jäänud. „Monsun“ oli cowboy nagu cowboy kunagi olema peab, osav, kõri alati karjumiseks valmis, välkkiire, tugev; karastav elamine laialistel karjamaadel, mis lõpmatuid penikoormaid igasse külge ulatusid, oli tema kehalist jõudu kui ka meeli äärmuseni arendanud ja teritanud. Võimatu on kujutada tema igakülgset karastust, tema kehalist peendumist ja meelte haruldast teravust, mida ta oma kauaaegse töö juures poolmetsikute loomade keskel, alati lahtise taeva all, oli arendanud; peab mõnda cowboy'd tema tegevuses näinud olema, et aru saada, kui kaugele praktiline kehaharjutus inimest arendada võib. „Monsun“, kes umbes kakskümmend aastat oli Ameerikas mööda saatnud, muidu aga kindla vanaduseta näis ole-

vat, sarnanes luukerele, mis iga liikme kohalt tugevate musklikeitiga on kokku põimitud, ja tema sisemised osad pidasid igale katsese kindlasti vastu; ta ei kaalunud paarisada naelagi, kuid võis suurema vaevata härja maha keerata. Puusal rippus tal revolver, aga tal ei olnud milalgi vajadust selle järele, sest ükski mees Ameerikas, olgu ta kui hiilgavalt varustatud ja uhke oma jõu peale, ei mõelnudki sellele kondilisele ja järsule rootslasele liig lähedale astuda. Sel kombel siis oli „Monsun“ kõik saavutanud, mida mõni mees Ameerikas ehk ükspuhas kus mujal ilmaserval üldse saavutada võib. Kuid siiski oli ja jäi ta samaks kui siis, kui ta kodumaalt välja rändas. Ta oli igapäev reisiril, tahtis Rootsi tagasi pöörduda, nagu ta ütles, niipea kui ta oli võitnud varanduse, mis õhus hõljus.

„Monsun“ mängis. Ta oli kõikides kõrtsides Galvestonist³⁾ kuni Kansas City'ni⁴⁾ kui gambler⁵⁾ tuntud ja lugupeetud, sest ta kaotas sama järjekindlalt kui liivakell maha jookseb. Ta teenis rohkesti; niisugune teras inimene nagu tema oli, sai juba ammugi kõige kõrgemat palka, mis kuus sama palju välja tegi kui mõni mõis Rootsis terve aasta jooksul sisse tõi, ja sealjuures ei tarvitanud „Monsun“ ühtki tsenti, nõnda kaua kui ta loomadega väljas preiis viibis, mis harilikult mõningatest nädalatest kuni veerandaastani kesta võis. Tuli ta aga siis kuhugile rahvarikkamasse kohta, kus kas või kõige vähemgi kogumiskoht leidus, kus vaevalt neli inimest ühe voodi ümber istuda ja küünarnukke pokerimänguks liigutada võisid, jah, siis muutus „Monsun“ otse marutormiks. Tsiviliseeritud inimeste lähedus, isegi kõige primitiivsemal kujul, valdas tugevat rootslast nagu määratseja palavik, misjuures ta aga sugugi ei lõbutsenud, vaid ainult leegitsema löi. Alguses purjutas ta määratseja seltskonna keskel külmavereliselt, ohtralt raha välja pildudes ja valmis igaüht kostitama; selles staadiumis tuletas ta meele üht nendest okkalistest pikkamisi kasvavatest kaktustest, mis, harjunud kuiva ja põuase maapinnaga, kord ometi lõhnatu metsliku õiena õitsele puhkevad; kui ta aga siis küllalt juba soojaks oli köetud, võttis kojuigatsus tema üle võimust nagu meeletlik inspiratsioon — n ü ü d, n ü ü d pidi see

1) Cowboy — sõnasõnalt — lehmapoiss; nõnda nimetatakse karjaseid, kes Ameerika põlistes rohtlaantes suuri poolmetsikuid lehmakarju hoiavad. Tõlk.

2) The monsoon — troopikal alaliselt puhuvad tugevad tuuled, n. n. passaat-tuuled. Tõlk.

3) Galveston — sadamalinn Põhja-Ameerika osariigis Texases, Mexiko lahe kaldal.

4) Kansas City — linn P.-Ameerika osariigis Kansases, Missouri jõe kaldal.

5) Gambler — mängija.

Tõlk.

olema, Rootsima ja otstarve, milleks tema elas, olid nagu suured vägevad tiivalöögid tema pea kohal tunda, ja — hei, kaardid siia, damn your eyes⁶⁾! Mõne tunni pärast oli rootslane paljas ja võis välja sõita, et mõned kuud oma lehmade seltsis end jahutada.

Ta võttis iga kord seda kindla meelerahuga vastu ja nägi protestita oma varandust teiste taskutesse rändavat. Ainuke, mida tema juures sarnasel puhul märgata võis, oli see, et ta

Saksa mõtteteadlane Immanuel Kant,
kelle saja-aastast sünnipäeva 20. aprillil mälestati.

pikkamisi kaineks sai, olgugi enne seda joonud kui palju tahes. Kui ta valmis oli, ohkas ta ja vaatas kurva, rumala pilguga ümberringi; siis tuletas ta seda Rootsi talupoissi meele, kes kahekümne aasta eest Ameerika välja rändas; ühtlasi aga ilmus tema suumurkadesse kibe joon, millest näha võis, et ta juba valmis oli vanaks meheks saama. Tuli mõnikord ette, et ta pärast säärast õnnetut mängu maha istus ja nuttis. Tema seltsilised ei saanud temast vahest aru. Nad tundsid teda kui meest, kellele rõõmus meel täitsa võõras, ta ei naernud millalgi, ja seepärast pidi tema meelehärmas

⁶⁾ Harilik needmishüüd, sõnasõnalt — neetud olgu teie silmad, umbes — pagan teid võtku. Tõlk.

teisi põhjusi olema kui veerandaasta teenituse kaotamine. Monsun ei nutnudki raha pärast, vaid mälestuste, Lääne-Gotlandi pärast, mis nõnda lähedal olnud, kuid nüüd jälle lootusetult oli kadunud.

Õieti ei teinud tema saatus teda kuidagi iseäranis tähelepanuvaks teiste cowboy'de ja rootslaste hulgas, kelle elu suuremalt osalt mõttetult ja sihitult edasi venis; ükskord juhtus aga siiski midagi üsna iseäralist, mis teda harilikust tasapinnast kõrgemale tõstis, ühtlasi aga ka üsna inetul kombel avalikkuse ette tõi, missugused pahad mõtted saatusel tema vastu olid; see oli seekord, kui ta biisonihärja kinni püüdis.

Mõned karjased, kes ärajooksnud loomi olid otsima läinud, tulid ülalt kaugest ja metsikust Rocky Mountainsi⁷⁾ mägestiku ümbrusest tagasi ja jutustasid, et nemad määratu suurt vana biisonihärja on näinud, kes üsna üksi ülal mägedes ümber hulkuvat. Praegusel ajal aga on pühvlid, välja arvatud väike karjake Yellowstone pargis, kogu Ameerikas kuni viimseni hävitatud, seepärast ei äratanud see vähe tähelepanu, et üks vana loom, vististi küll viimane omal ajal oma asukohast välja aetud ja unustatud karjast, praegu veel nagu vanal, suurel indiaanlaste-ajal vabalt ringi käis. Cowboy'd rääkisid sellest raudteejaamades, ja nii sattus see lugu ajalehtedesse ja varsti oli kuulda, et keegi rikas mees Kansas City's on lubanud 5000 dollarit sellele, kes selle looma elavalt linna toob. See oli suur raha. Lehmakarjased, jahimehed ja isegi inimesed, kellele ainult kõige igapäevasem mõistus omane oli, naersid pilkavalt, kui nad kõrtsi letilaua ees seisid ja kui jutt mägedes nähtud büffi poole kaldus — kas tahtis see miljonäär Kansas City's neid õige välja naerda või mis? Metsikut looma üles otsida ja maha lasta, see oli isegi juba suur tükk tööd, looma keha raudteele laadida, see oli täitsa võimatu. Aga looma elusalt kinni püüda — linnainimese lollus!

„Monsun“ aga püüdis ta kinni.

*

Niipea kui rootslane miljonääri pakkumise-st oli kuulda saanud, oli talle selge, et see temale väga hea juhus on; puhas raha ühe hoobiga, see oli otsekohene tee Rootsi! Ja selle järele, kui ta pakkumise tõelikkuse kohta endale kindlad andmed oli muretsenud, võttis „Monsun“ enesele oma karjajälemalt puhkeaja ja ratsutas siis üsna üksi üles mägedesse.

Selle ettevõtte peale ühes sinnareisiga ja metslooma kinnipüüdmisega kulus kõik kokku

⁷⁾ Suur kaljumägestiku ahelik läänepoolses Põhja-Ameerikas. Tõlk.

kuu aega ära, ja selle aja jooksul kannatas ta suurimat puudust ja ülipingutust, mida võimatu on kirjeldada: ehk oli tema ainuke inimene, kellel jõudu küllalt oli selles ettevõttes vastu pidada, ja kangekaelsust küllalt, et seda teostada. Kõik olid niihästi tema kui ka metshärja peaaegu juba unustanud, kui ta ühel päeval Fort Worthi lähedal ühte raudteejaama ilmus, kõhn kui kuivanud rohukõrs ja peaaegu mõistusetu pikast, väsitavast sõidust ja unetuist oist. Ta palkas endale vankri ja mehed ja sõitis metshärja järele, mis mõni penikoorem jaamast eemal kinni oli seotud. Kuidas oli ta selle kuulmatu teoga hakkama saanud?

Jah, selle loo üksikasju ei saanud kunagi öieti selgitada, sest Monsun ei olnud mees, kes armastas palju sõnu teha. Kui ta kord midagi jutustas, siis tarvitas ta selleks äärmiselt vähe sõnu, mis temale endale aga täitsa põhjalik ja arusaadav seletus paistis, nõnda ka sellel juhtumisel, kus ta küllalt arvas seletusest, et ta metslooma on kinni püüdnud, nagu igaüks seda oma silmaga näha võis. I got him.⁸⁾ See oli kõik tema kirjeldus. Teised karjased aga, asja tundjad, kes seda uskumatut vägitükki nägid, vahtisid rootslasele pead raputades otsa ja ei mõistnud muud midagi öelda kui ainult kuulda lasta üksikuid tasaseid hüüdeid, mis iseenesest kurgust esile tungivad, kui sügavas imestuses miski erakorralise sündmuse ees seisad.

Monsunil olid ainult lubatud 5000 dollarit silmade ees seisnud ja nende läbi avanev väljavaade Rootsi, mis nagu mõni nägemus tagaseinal üles kerkis ja teda ettevõtlusest ja tehetejõust otse pööraseks tegi. Ja nüüdki, kus ta metshärja oli kinni püüdnud, ei tulnud temale ühki teist mõtet pähe.

Kuid siiski pole huvitusetu katsuda rootslase vägitöö üksikasju enesele ette kujutada. Kõige pealt oli ta metshärja üles otsinud, mis muidugi mitte mõni lõbusõit rohelisse polnud. Isegi kõige täpsema kirjelduse järele, mida karjased, kes metshärga olid näinud, oleksid anda suutnud, oli metslooma ülesleidmine täpisealt sama raske kui kadunud taskumoa otsimine heinaküünis. Kui ta härja oli üles leidnud, oli ta tema lingu otsa püüdnud, temale lasso sarvede ümber visanud, ja nüüd seisis ta võimatu ülesande ees, määratu suurt metsikut looma mitmepäeva sõidu kauguselt ülalt mägedest lähemasse raudteejaama juhtida. Temal polnud siin tegemist mõne loomaga, kellele, vaatamata oma poolmetsiku oleku peale, lasso tuntud on ja kes selle ees aukartust tunneb; isegi säärane loom võib niihästi karjasele kui ka hobusele küllalt veel tegemist anda; temal oli tege-

mist vana vihase pühvelhärjaga, kes ei olnud ilmiski inimese lähedust tunda saanud ja enesemääramisõiguse rikkumist maitsenud, see oli härgade kuningas ise oma kõrges isikus, kellele hulljulge rootslane lingu sarvede ümber oli visanud ja nüüd oma sõnakuulelikuks saatajaks tahtis teha, see oli kõrge majesteet suur buffel ise, kelle selga kümnetuhande sugupõlve tugevus ja kiirus suure küüruna oli kokku kuhjatud, nii et ta oma suuruses tõesti iseendast kaugele üle ulatus. Temaga oli rootslane teatud põneva ühenduse loonud, kui ta katkematu kõie hobuse sadulanööbi ja härja sarvede vahele kinnitas. Rootslane ratsutas vastupidava ja väsimatu hobuse seljas, kes näis nagu soonetest ja tulikivist tehtud olevat, ja need mõlemad, kes endid mitmeliikmeliseks hüppeolevuseks olid ühendanud, kust kinnimässivad püüdenöörid välja läksid, hakkasid nüüd suurt üksiklast ärritama. Võis näha, kuidas karvane isa Buffalo, kõikide härgade kuningas, ratsaniku ees end ähvardades hüppamiseks küüru tõmbas ja mina maa lähedale hoides vihaselt turtsus, mis tähendama pidi: nüüd tulen mina.

Ja siis algab kahevõitlus. Kord on see kuningas Buffalo, kes väga haavatud majesteedinä mürisevas galopis ja mõirates nagu lõhkevad pommid mehele ja hobusele järele kihutab; kord jälle on tuline mustang⁹⁾, kes kapjadedega maad üles lõhub, ja vaikija ratsanik, kes üheskoos suurt metslooma taga ajavad ja kihutavad, ehk jälle valusalt soonivat köitpidi kisuvad — kummalgi pool ei anta armu — aga olgu kuidas on, see väsimatu saadan hobuse seljas mõistab alati pühvliit niisuguses sihis narrida, kuhu ta teda juhtida tahab. Kaovad päevad ja Jumal teab kui palju penikoormaid, kus kuningas Buffalo oma mõrtsukalises ettekujutuses arvab ratsanikku enda riigist välja kihutavat, ikka temale järele tormates, selle asemel aga ratsanik hobuse seljas mõtleb ainult selle peale, kuidas nõnda kiiresti kihutada, et lasso teatud mõttes ikka pingule jääks, kuna nad inimeste elukohale otse joones ikka lähemale sihivad, kuhu ratsanik metslooma meelitada tahab. Teistel aegadel aga, kui härjale pähe tuleb oma kuninglikku uhkust ja puutumatus kõrvale heita, ja ainult kui tagaetud ja piinatud metsloom meeleheitlikult püüab põgenemise läbi vahet enda ja oma piinaja vahel suurendada, mõistab ratsanik asja jällegi nõnda seadida, et põgenemine pühvli haridusele ja vangistusele otseteed lähemale viib, selle asemel, et ürglooduses endale pelgupaika leida. Ööseks annab ta pühvlile vabaduse raske kivilingu küljes, mis esimeste jalgade

⁸⁾ I got him — võtsin ta kinni.

Tõlk.

⁹⁾ Mustang — Ameerika poolmetsik hobune. Tõlk.

ümber on mässitud, tema ise aga magab maa peal, vaibasse mässitud, tule juures, kus ta oma igavest toitu, seapekki ubadega, oli küpsetanud, kuna mustang vihase irvitusega pimedas okkalisi põõsaid närib.

Päev hiljem jälle edasi. Uued näitevõitlused. Uued majesteetlikud surmakatsed pühvli poolt ja ratsaniku uus taganemine üle pea ja kaela, mis jällegi mõningad penikoormad sihile lähemale viib. Seal katkeb lasso ja härg läheb oma teed, rühib kergendatult rahulikult galoppis kojupoole, ja ratsanik peab temale järele kihutama, päevadekaupa, kuni ta uuesti selle nõiaringi on purustanud, mida jõud ja kiirus metslooma ümber on pununud, ja härg temal uuesti lingu otsas on. Ja nüüd peab kadumäläinud maa jälle tagasi võidetama. Ja edasi. Ja söögiained jäävad õige väheseks ja ta on sunnitud nendega õige kokkuhoidlikult ümber käima, tarvitades söömiseks iga kord ainult üsna raasuke, sagedasti ei ole tilkagi joogivett ja ööseti on külm, ka hobuse jõud hakkab otsa lõppema, ehk küll arvama peaks, et ta surematu põrguruuma seljas ratsutab, kellel kaelast leegid välja löövad ja kelle liikmed sädemeid pilluvad — jah, ja siis tuleb tõesti see päev, kus ta raudteejaama juba näha võib! Temale paistab, nagu oleks möödunud aastasadu tollest ajast, mil ta välja ratsutas, et jahti alata, ja nõnda on see ka, sest tema on terve selle tee läbi käinud, kus inimene oma võidurikka võitluse peale metsloomade ja looduse enese vastu võib tagasi vaadata.

Pühvelhärg võis aga samuti raudteejaama

näha. Ja sellega ütles ta — stopp! Mitte ühtki sammu enam edasi — ei, tänan väga selle au eest. „Monsun“ piinas end tema pärast kogu päeva, aga härg ei lasknud ennast ei narrida ega ka kuidagi edasi ajada. Seal sidus rootslane ta kinni, ja viimses metsikus kihutuses tiirles ta härga ümber, täis viha kõige selle vaeva pärast, mida see oma metsikusega ja nürida kangekaelsusega temale oli valmistanud, ja ta punus ta nõnda tugevasti oma nahkrihmadesse, et härg pikali kukkus ja enast paigastki enam ei suutnud liigutada. Ja siis kiiresti jaama vankrit ja inimesi abiks otstima.

Nad pidid koha peal tõstevärgi ehitama, et kinniseotud hiiglalooma vankriile tõsta.

Ja kui nad hilja õhtul metsloomaga raudteejaama jõudsid, kust seda raudteel pidi edasi saadetama, tuli keegi mees käsilaternaga välja, et haruldast looma lähemalt silmitseda, ja sel silmapilgul, kui laternavalgus härgjale silmi langes, sirutas see ennast krampplikult hiiglapingutusega, purustas köidid end ümber ja — oli surnud.

Kas see polnud iseäralik?

Seal puhkes rootslane naerma. See oli esimene kord, kus keegi teda naermas nägi. See ei sobinud temale kuidagi. Ja iga kord, kui ta hiljem seda lugu jutustas, mis tema suus väga lühidalt kõlas, — I got him, and then he died¹⁰⁾ — naeris ta sellejuures rohkesti ja midagi nagu vanamehelikku värinat käis tema liigetest läbi. Lääne-Gotlandi pole ta ilmaski enam näha saanud.

PROHVET MALTSVET UUES VALGUSES.

3

Eelmise Ida-Järvamaa haagikohtuniku protokollil põhjal saatis Eestimaa kuberner Maltsveti novembrikuus 1858. aastal tapiga ja raudus Riiga kindralkuberneri kätte.

Seisukord oli ähvardav.

Prohveti teekond Riia poole võis kergesti pikeneda Siberini ehk mõne kindluse väravani.

Kuid nõnda pahaks lugu siiski ei läinud.

Maltsveti ülekuulamine Riias anti kindralkuberner vürst Suvorovi käsul vaimuliku kohtu hooleks, Liivimaa kindralsuperintendent dr. Walteri ja Riia linna superintendent dr. Poelchau ülesandeks.

Eestimaal, kust Maltsvet tuli, olid alles hiljuti suured rahvarahutused olnud, kuid need rahutused polnud mõne pikaajalise propaganda või üksikute kihutajate tegevuse vili, need olid massi plahvatused, tekkinud arvamistest, et

mõisnikud keisri seadusega talupoegile antud õigusi ja kergendusi oma volil kinni peavad.

Võib olla sel põhjusel ei tulnudki vürst Suvorovil mõttesse tabada Maltsvetis ässitajat, vaid nägi temas ainult vaimulikku fanaatikeri, kelle üle kohut pidama on kompetentne kiriklik ülemus.

22. jaanuaril 1859 piiskoppide ette ilmudes osutus Maltsvetil tõsine juhus esineda oma julguse, kõneanni ja pühakirja tundmisega. Ja näe — need aitasidki. Süüdistusest vabana astus ta vaimuliku kohtu uksest välja, hoolimata sellest, et oli vaja olnud ennast kaitsta tõlgi kaudu, sest et kõrged kohtuherrad Eesti keelt ei osanud.

Superintendentide otsuse sisu oli lühidalt

¹⁰⁾ Ma võtsin ta kinni, aga siis kärvas ta. Tõlk.

järgmine: „Maltsveti vastu tõstetud poliitilised kahtlustused sisaldavad sarnaseid rumalusi, et neid tema kohta vahest küll kui kõnelemis-
hoogu sattunud isiku kohta, mitte aga kui en-
nast rahulikult väljendava inimese kohta käi-
vateks võiks pidada.“

Vabastava otsuse saabumiseks aga, nagu see
allpool järgnevalt superintendentide ülekuula-
mise aktist paistab, mõjus tuntavalt kaasa
Maltsveti vaenujalal olek hernhutlastega, mis
andis võimaluse kahtluseks tunnustajate ustavus-
ses, ja pealegi — antipaatia Hernhudi vastu oli
Maltsvetil Luteri usu kirikuvürstidega ühine,
viimastest aga koosnes tema süüasja arutatav
kohus.

Maltsveti ülekuulamine Riias.

Liivimaa superintendentide akt.

13. detsembril 1858 said Liivimaa kindral-
superintendent dr. Walter ja Riia linna superin-
tendent dr. Poelchau Ida-Järvamaa haagikohtu-
niku uurimisprotokollid ja kindralkuberner
vürst Suvorovi käsu peale tehti neile tsiviil-
kubernerilt salanõunik von Essenilt ülesandeks,
vaimulikkude kõnede pärast kinnivõetud ja ta-
piga Riia vangimaja saadetud Johann Lein-
bergi *) tema usuliste vaadete ja sihtide poolest
põhjalikult üle kuulata, ja ülekuulamise taga-
järgedest tema ekstsellentsile ühine teadaanne
saata. Et kahealune 14. detsembril kroonu
vangikotta veel polnud jõudnud, tehti vangima-
ja järeelvaatajale ülesandeks, niipea kui ta kohal-
e jõuab, sellest mõlemale superintendendile
teatada.

24. detsembril teatas ekstsellents herra
tsiviilkuberner neile kohtualuse jõudmisest lin-
navangimaja. Praost Gebhardti Järva-Jaanis
ja pastor Hoffmanni Koerus, kellelt kohtualune,
haagikohtuniku protokoll järele, ütleb vaimu-
likkude kõnede pidamiseks loa saanud olevat,
oli palutud teatada, kas see tõsi on, ja veel —
mis nad nii Johann Leinbergist teavad. Nende
vastused saadi kätte 2. jaanuaril 1859. a., mille
järele mõlemad tema tungi joomise vastu ja
hernhutlaste lahkpüüete vastu võidelda, tema
koduseks asjaks soovitanud jätta, vabade kõne-
de pidamise eest suuremate rahvakogude ees,
milleks tema luba palunud, on nad teda aga
hoiatanud, sest et see seaduse ja kirikliku korra
vastu käib; mõlemad nad pidavat teda usuliselt
ärغانud ja kiriku poolehoidjaks inimeseks, kes
haruldase kirjatundmise ja kõneanniga varus-
tatud, ja kes püüdmisses oma vendi rahvuse po-
lest Jumala poole pöörata, aegamisi sellest pii-
rist üle on astunud, mis seadus temale määrab,
sest et mõningad tema ettekuulutustest täide

olid läinud ja ta hernhutlaste poolt, kelle lahkpüüete vastu tema kui kahjuliku tegevuse vastu
üles astunud, poliitiliselt kardetavaks tembel-
datud. Neid kirju ja samuti tema ekstsellentsi
poolt saadetud Ida-Järvamaa haagikohtuniku
protokoll läbi vaadates on mõlemad superinten-
dendid tõlki tarvitades Johann Leinbergiga 30.
detsembril 1858. ja 22. jaanuaril 1859. a. kõne-
lenud ja nimelt nii, et märkamatuks tema usulis-
tesse vaadettesse ja sihtidesse pilku heita, selle
juures uurimisprotokollist ja selles seatud küsi-
mistest kinni pidades.

Protokollide ja tema enese seletuse järele on
ta Norra vallas sündinud,**) vagade vanemate
juures üles kasvanud ja Korfi mõisa maa peal
Maltsveti talu peremeheks olnud ja sellest nime
Malsfeldi Juhan saanud. Hiljem on ta Kostive-
res Tallinna maantee ääres kõrtsimeheks ol-
nud, on aga kõrtsipidamise jätnud, sest et juba
1845. aastast peale teda patutundmine raskesti
on rõhunud.

Kuid sel ajal on temal ainult iseenesega te-
gemist olnud, ta on palju palvetanud ja püha-
kirja lugenud. Kuus aastat tagasi on aga temal
evangeeliumi lugemise juures silmad lahti läinud
ja ta on ikka suuremat vajadust tunnud Jumala
sõna sügavustesse tungida, mis kui kuldse sära-
ga tema südamesse paistnud. Kui nüüd kolm
aastat tagasi vaenlane Tallinna all seisis, on ta
süda araks läinud tulevate aegade pärast, araks
peasjalikult oma rahva liigete pärast, kellest
paljud nagu pimedad päevast päeva elasid, ja
araks ka selle vastutuse pärast, mille alla Ju-
mal nende hukkamineku pärast teda ühes kõigi
nendega võib heita, keda Jumala arm oli vall-
gustanud ja kes seda armu mitte oma vaeste
eksivate vendade kasuks ei tarvitanud. See-
pärast on ta ennast kutsutuks lugenud, kus iial
sünnis, patuseid meeleparandamisele hüüda ja
neid nimelt avatlevate eksiteede eest, nagu
seda on joomine ja hernhutlaste vaimuliku uh-
kuse ja silmakirjateenimise lahkpüüded, hoiata-
da, ja on tema Issanda tulemist, mis ligemal on,
kui seda patune inimene arvab, meele tuletades
kõiki palunud, patukahetsemises valmistada
südameid Issandale, kes tuleb kohut mõistma.
samuti nagu Johannes, see viimne prohvet.
patukahetsusele kutsudes Tema päästva tuleku
vastu ette on valmistanud. Ainult selles mõttes
on tema viimasest prohvetist Johannesest rää-
kinud, ja ainult meelega sõnade väänamine võib
temale süüks anda, et ta ennast apostel Johan-
neseks ja viimseks prohvetiks on nimetanud.
Esialgul on tema ainult üksikuid oma perekonna
liikmeid ja majalisi manitsenud ja õpetanud ja

*) Superintendentide aktis on Leinbergi asemel eks-
likult „Limberg“

**) 14. septembril 1812. M. Lipi „Kod. kir. ja har-
loo“ lhk. 182.

TALLINNA LINNAVOLIKOGU JUHATUS.

Foto Parikas.

Dr. J. Masing,
juhataja I abi.

R. Paabo,
juhataja.

P. Sepp,
juhataja II abi.

ka ainult ette lugenud; pärast — aga on tal nagu iseenesest tung tulnud loetud kirjatükile seletusi ja manitsusi juure lisada, ja seda nimelt õhtust saadik, mil paar hernhutlast tema juures käinud ja tema neile nende silmakirjateenistust ja variseerlust kasvatavaid lahkpuudeid ette toonud, mis ajast peale hernhutlased tema vastu vaenulikuks läinud, tema aga sunnitud olnud oma kõnedes nende pealetungimisi tagasi tõrjuma ja nende vale seisukohta veel rohkem valgustama.

Ei ole tema oma manitseemisest ja patukahetsusele kutsumisest mingit rahalist ega muud kasu püüdnud ega ka saanud, kannatada saanud on aga tema sellest küll. Kõige pealt on pastor Hammerbeck Paides temale oma kihelkonnas lugemised ära keelanud, seepärast on tema, naist, last sinna jättes, Jaanis, Koerus ja Madisel rahvast hakanud õpetama, selle juures ikka pühast kirjast kinni pidades ja oma manitsusi juure lisades.

Et rahvast nende töö juurest mitte ära meelitada, on ta lugemisi pidanud laupäeva ja pühapäeva õhtuti ja mitte kuni hilise ööni, sest tema manitsused ühes laulmisega pole kunagi üle tunni aja väldanud.

Kui hernhutlased temale takistusi on hakanud ette veeretama, on ta pastor Hoffmanni juure läinud, kes temale küll öelnud, et teda ta kõnede pärast vastutusele võidaks võtta, kuid talle ei tule meele, et pastor temale lugemised

ära oleks keelanud. Et ta temale vastanud „ma pean Jumalat rohkem kuulama kui inimesi“, võib käia nende takistuste kohta, mis hernhutlased temale valmistanud, kuid mitte õpetaja keelu kohta, mida tema ei mäletagi öeldud olevat.

Samuti on ta Jaanis praost Gebhardti juures käinud, kes temale öelnud, ta pidavat julgesti Jumala heldusest tunnistust andma, et see aga ainult tema koduste manitsuste kohta pidanud käima, sellele pole ta tulnud, vaid on selles arvamises, et praost on oma ringkonnas temale kõnede pidamise lubanud.

Täiesti vale on, nagu oleks tema 2. Timoteuse raam. 4 peat. 14 salmist sõnad: „Aleksander see vasksepp on minule palju kurja teinud. Issand maksu temale tema tegude järele“ keiser Aleksander I kohta seletanud. Küll aga mäletab ta, et tema näidanud, kuidas vasksepp Aleksander apostel Paulusele vastu pannud, ja kuidas temale ta tegude järele sündinud, nõnda sünnib igale teisele, kes Jumala püha sõna vastu teeb.

Et tema hernhutlaste tegevust silmakirjalikuks ja variseerlikuks seletanud ja Jumala riigile kahjulikuks ja neid, kes sarnast tegevust kaitsevad, valeprohvetiteks nimetanud, ei salgata, ja arvab endal igatahes õiguse olevat seda tõendada Püha kirja ja Lutheri õpetuse põhjal, mille vastu nad teevad.

Et tema ei Albu mõisapolitsei ega maapolit-

sei ette pole ilmunud, selles tunnistab ta enese süüdlaseks, kuid tema jätnud selle tegemata kartuses, et tal lugemised võidakse ära keelata, kuna tema oma südametunnistuse järele arvanud, et ta neid jätta ei tohi. Et tema aga aiateibaga vastu oleks hakanud, pole tõsi. Tema on teiba najale toetanud, et see aga mädanenud olnud ja murdunud, on ta tema maha visanud; ka on ta pärast vabatahtliselt haagikohtuniku ette ilmunud.

Mis pühapäevasesse töösse viinaköörides puutub, siis on tema kõige tõega öelnud, nad tehku seda, kui herrad selle patu enese peale võtavad; kui need aga seda ei tee, siis kannatagu nad parem lööke, kui et nad Jumala käsu vastu teevad.

Samuti on vale, et ta keisrist oleks rääkinud ja pealegi veel keisrile pettust ette heitnud, sarnaseid rumalusi, mis tema kohta üles antud, pole tema kõnedes keegi kuulnud. Mis lähivad temale pastorite kuued ja ristid korda, mida nemad keisri käsul kandma peavad? Tema, kes ise igapäev keisri eest palub, ei või ju seda pastoritele keelata. Tema kannab ise oma perekonnanime ja seda mitte sõimunimena; ta ise on oma lapsele rõugeid lasknud panna. Talupoeg koormamisest herrade poolt pole tema David Põdrusega kunagi rääkinud.

Hõberaha hinna tõstmisest, mille läbi tema 67 rubla kaotanud, on juttu olnud kui ülekohtust, aga keisrit pole tema selles juures nimetanud.

Ka on tema uutest viljamõõtudest kõnele- nud, ja tema on otsekohe tähendanud, et mõisaherradel neist kasu pole. Soldatite määramatu aja peale puhkusele laskmisest pole tema rääkinud, tema süüks aga on liikatud see, mida öelnud vanad lahtilastud soldatid, nimelt — et neid nagu härgi karjamaale aetakse.

Tähenduse peale, et Hans Kruus, Jaak Pertel, Jaan Vilberg, Jaan Treude, Aleksander Rosenberg, Madis Palginõm ja Siim Märman neid kaebusi, üks üht, teine teist, tema peale tunnistanud, ütles ta: Kirjas seisab see küll, kas nad aga seda tõesti ka nii on rääkinud, pole temal teada. Lastagu ka teda tunnistajaid tuua, need tunnistaksid just vastupidist. Need tunnistajad, kes üle kuulatud, on kõik hernhutlased Albust, hernhutlane aga on tema vaenlane.

Tähenduse peale, et tema protokolli järele palju, mida ta nüüd salgab, õigeks on tunnistanud, seletas ta, ta ei olevat tol korral midagi rohkem õigeks tunnistanud, kui nüüd, et teistviisi protokoleeritud, ei olevat tema süü.

Küsimisele, kuidas see tulnud, et tema pärast 28. aprillil, mil ta haagikohtuniku ees lubanud

mitte enam kõnesid pidada, 6. mail ometi jälle kõne pidanud, seletas ta: Tema läinud Hans Kirmani tallu, et sealt 8. mail haagikohtuniku ette ülekuulamisele minna, ja on, kui inimesed külast sinna tulnud ja teda palunud lugeda, seda tegemast tõrkunud, sest et see temale keelatud oli, ja alles siis, kui peremees Hans Kirman seletanud, et tema karistuse selle eest enese peale võtab, on ta natuke kõnele- nud. Kirman ongi 2 rbl. trahvi maksnud. Et tema Kirmani juures lugemist telles tahtnud näha saada, kas haagikohtunik oma enese Kukevere valla peremeest samuti peksuga karistab, kui võraste valdade peremehi, kelle juures tema lugemisi pidanud, pole õige. Küsimisele, kas tema sellele mõttele pole tulnud, et vaimulik uhkus teda taga võiks ajada, teiste üle kohut mõistma ja ennast õpetaja ameti vääriliseks pidama; et Lutheri kirik ainult kirikõpetajale lubab rahvahulkade ees kõnesid pidada, samuti, nagu ta seda lubab kooliõpetajale koolis ja peremehele oma perekonnas ja et õige ristiusuline oma kiriku korraldusi peab pidama ja neist mitte üle astuma, vastas ta: nüüd kus tema kuulnud, et kõned rahvahulkade ees temale kirikliku korra järele täiesti lubamatud on, ei pea ta neid enam. Kuid teisi õpetama pole teda mitte kõrkmeele avatlenud, vaid äratundmine, et üht osa tema rahva liikmeid, nimelt tooremaid, takistab joomine, teist osa, peenemaid ja jõukamaid, hernhutlaste lahkpuüid — Lutheri kiriku heategude läbi õndsaks saamast, kuna ta inimesi eksitab armastust, mis kõigi kogodusliigete pärast peab olema, ainult äravalitute vastu üles näitama, ja kuna ta vastupidiselt õpetusele, et meie Jumala armust usu läbi õndsaks saame, arvamist laiali laotab, et vastuvõtt äravalitute seltsi ja välispidine silmakirjaline ebavagadus õndsaks teeb. See äratundmine on teda taga ajanud oma patustpöörmisele hüüdega vendade ees üles astuma, et nad ennast ei kõrtsidest ega palvemajadest takistada ei laseks truult oma Lutheri kirikust kinnipidamast ja selle evangeliumi sõna ja sakramendi läbi õndsaks saamast.

Ettetoodud jutuajamisest Johann Leinbergiga, vaatamata Ida-Järvamaa haagikohtuniku protokolli 16 küsimises ülesseatud ja teda poliitiliselt kardetavaks tembeldavate kaebepunktide peale, selgub tema usuliste vaadete ja sihtide kohta:

1) et tema usulised vaated õiged ja evangeliumiga kokkukõlas on, kuna „kirja sõna kuldne paistus“ piltlikult mõeldud võib olla;

2) et tema vaated joomise kahjuliku mõju kui ka hernhutlaste lahkpuüete kohta nii kauget kui need kirikulist elu takistavad samuti õiged ja põhjendatud on, samuti nagu tema

otsustamine pühapäevase töötamise ja viinakööride kohta;

3) et tema siht nendele Lutheri kirikule kahjulikkudele nähtustele vastu töötada ka õige on;

4) et aga viis ja abinõud, kuidas seda sihti saavutada, temal ekslikud on olnud, see oli seaduse vastu, et usulis koosolekuid ja neil koosolekutel pühakirja seletusi ja vabu manitsuskõnesid pidas, ja et selles tegevuses mitte takistatud saada — teda otsiva politsei eest põgenes ja pärast haagikohtuniku keeldu veelgi ühe sarnase koosoleku pidas;

5) et tema seadust mitte tundes selle vastu eksis, mis sellest näha, et ta ühe pastori juurest teise juure jooksis, et aga lugemiste pidamiseks luba saada;

6) et tema selle asemel, et oma kõneandi koduses ringis ja läbikäimises üksikutega tarvitada, kõnede pidamiseks rahvahulkade ees kaldus, osalt poolehoidu tõttu, mis talle osaks sai, osalt aga ka vaenluse tõttu, mida tema vastu avaldasid hernhutlased, kes oma õpetajategi poolt noomitusi sallida ei võinud, väga arusaadavalt seda siis tema poolt veel koguni ei kannatanud, ja selle läbi tema peale kaebusi andma kaldusid, mis teda poliitiliselt kahtlustama pidid, missugused kaebused aga sarnaseid rumalusi sisaldavad, et neid tema kohta vahest küll kui kõnelemishoosse sattunud isiku kohta, mitte aga kui ennast täiesti mõistlikult väljendava inimese kohta võimalikuks ei saa pidada;

7) kusagil koguduses, kus hernhutlasi ei ole, töös, mida tema jooksjahaguse all põdev keha lubaks, näituseks vallakooliõpetajana või loetajana, võiks ta vaikset, rahulikku ja õnnistatud elu elada.

Riias, 1859. a. jaanuaril 26. päeval.

Riia superintendent

Dr. P. A. Poelchau.

Liivimaa kindralsuperintendent

Dr. Walter.

12. veebruaril 1859, Liivimaa tsiviilkuberneri kantseleist reisipassiga varustatud, asus Maltsvet Riias tee Tallinna poole.

Kindralkuberner vürst Suvorovi kirjas, mis tema asjas Eestimaa kubernerile samal puhul saadeti, teatab kindralkuberner, et kui Maltsvet Tallinna jõudes kubeneri juure ilmub ennast teatama, teda kõige tõsisemalt tuleb hoiatada avalikke kõnesid pidamast, siis aga, kokku rääkides Eestimaa kindralsuperintendendiga, teda, nagu seda Riia superintendendid soovitanud, mõnesse valda, kus hernhutlasi ei ole, vallakooliõpetajaks ehk loetajaks panna.

Maltsvet ilmus Tallinna, kubeneri kantseleisse 24. veebruaril. Sealt sai ta loa esmalt Paide omakseid vaatama minna, siis aga Kuu-

salu kihelkonda elama asuda, ent seati ühtlasi politsei ja peale selle ka veel kohaliku pastori valve alla.

Kiiu mõisapolitsej tunnistuses, mis Maltsvetile välja anti, oli öeldud, et ta oma naise Mari ja poja Johannesega nii kaua Kiiu ja Uuemõisa kogukonna piirides elada võib, kuni ta tema asjus kõrgemalt poolt antud ettekirjutuste vastu ei eksi. Õpetajaks oli Kuusalus tol ajal keele- ja kirjamees E. Ahrens, haagikohtunikuks, s. o. politseiülemaks, von Tritthoff. Viimase kantselei oli Kolga-Kiiu mõisas.

Enne kui Maltsvet Tallinnast lahkus, laskis kuberner Ulrich ta Harjumaa maakonnaarsti poolt terviselt läbi vaadata, nähtavasti selleks, et veenduda Maltsvetj sagedase ettekäände tõsiduses, nagu poleks ta kange jooksjahaguse pärast ülemuse ette ilmuda saanud. Maakonnaarst dr. Hoeppener on selle läbivaatuse üle järgmise tunnistuse välja annud:

„Johann Leinberg, tema väljanägemise ja ta enese tõenduse järele 46 aastat vana, on tugeva kehachitusega, ja ei ole, nagu ta ise ütleb, peale harilikku, lapsea aastates ettetulevate naha väljalöömist ja mõnede külmetushaiguste kuni 7 aastat tagasi ühegi raskema haiguse all põdenud; siis on teda esimest korda kange jooksjahaguse tabanud, mis kõik ta ihuliikmed kokku kiskunud ja mis, kuigi seekord mööda läinud, veel sagedasti tagasi tulnud ja nii teda ka sundinud, kui ta viimati Riias oli, 9 nädalat, kuni s. a. veebruari alguseni, haigemajas arsti abi tarvitama; praegu tunneb Leinberg enese valudest vaba, mingit iseäralist häda rinnas ega sisikonnas ei ole, küll on aga ihunahal suur kaldumus higistamisele ja sellest tulev jooksjahäda võimalus; on olemas selgelt esinevad hämorrhoidaal sõlmed ja sellega ühenduses olev põiekatarr. Pikemal jutuajamisel temaga ei jää varjule tema suur närvideerutus rõhutada meelega; osalt võib see tulla eelpool tähendatud kehaliselt haiglasest seisukorrast, osalt nendest rasketest füüsilistest mõjudest, mille all Joham Leinberg viimasel ajal kannatanud olevat; endistes kodustes oludes ja uuesti alustatud tegevuses võib see mööda minna.

Mida mina selleläbi tõtt silmas pidades tunnistan.

Tallinnas, 9. märtsil 1859.

Harjumaa maakonnaarst hoovinõunik

Dr. Hoeppener.

Nii ilmus Maltsvet peale mitmekuulist eemalolekut uuesti rahva sekka.

Vangipõlv ja vintsutused olid tast kannataja teinud, rahva silmas tema pea ümber märtripaiste pununud. Tema populäärsus oli tõusnud, mida ta nüüd agarusega kasutama hakkas. Ei jõudnud Maltsvetil Kuusalus paari kuudki mööduda, kui Ahrensil isu tema valvamisest

juba koguni otsas oli. Kuidas Maltsvet pärast vangistust ja uurimise alt vabastamist rahva seas tegutsema hakkas, näeme pastor Ahrensi kaebekirjast, mille see Maltsveti asjas Eestimaa kindralsuperintendent dr. Reinile saatis. (Järgneb.)

VIIETUHANDE SÖÖTMINE.

WULF RABE Järele —t.

See on Galileamere kallastel. Rahvaparv katab kaldaveerge ja tühje tasandikke. Hulk paate seisab osalt ankrus, osalt on nagu tõmmatud rannale ja ümber lükatud nagu varjuks öökülma eest.

Ülal kaljusel kaldal seisab Jeesus Galileast. Ta on lõpetanud kõnelemise; nüüd tahavad inimesed talt nõu küsida. Pikis ridades seisavad nad üksteise taga. Sarnane korraldus tehti selleks, et takistada tüli tekkimist ootajate seas. Ka oli abiotsijatel niiviisi võimalik oma palveid ette kanda, ilma et teised oleksid saanud nende saladuste kaasteadjaiks.

Ja nendele, kes soovivad endale hinge hüvangut, kes ei taha uuesti sündida samade viigadega ja pahedega, nendele annab Jeesus osa sellest jõust, mis temast välja hoovab päikese-

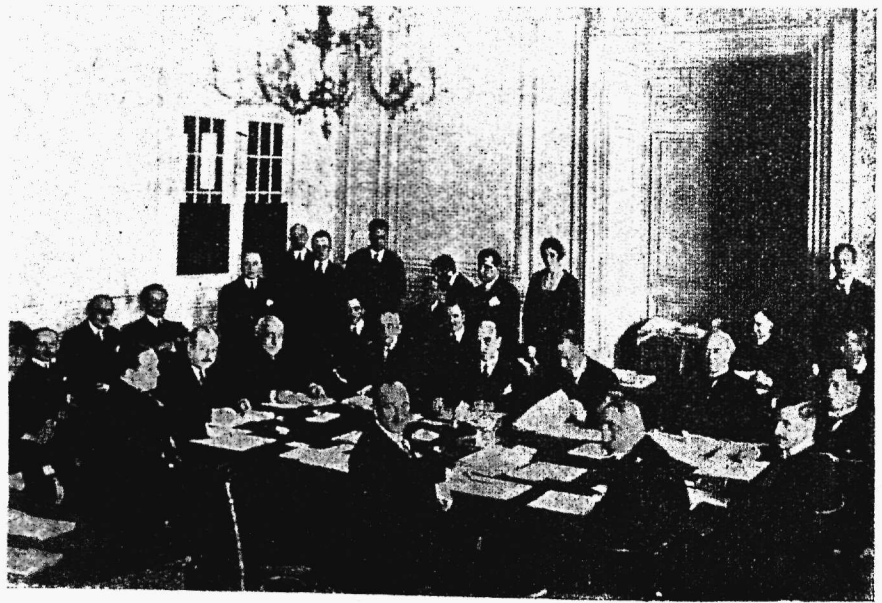
taoliselt soojendades ja usaldust äratades.

Vaikselt ja järelemõttlikult lähevad inimesed oma teed, — need, kes enne rahutult ja ahnelt tungisid tema poole, et näha imet. Vähemalt üks on neist lahkunud lühemaks või pikemaks ajaks: varaahnus ja püüd kasutada teisi enda heaks. Neile selgub, et tulevikus kurnatakse seda, kes püüab kurnata teisi. Tõsiduse vari on langenud nende askeldusile ja toiminguille.

Salk inimesi jääb õelalt naerdes eemale.

„Õelge talle, et ta laseks kasvada kulda ja kalliskive,“ hüüavad nad ühele jüngrile, kes läheneb mäekünkale, millel seisavad need uhkesti rietatud inimesed.

„Kuld ja kalliskivid kasvavad inimese sise-muses, kui Jumala sõna tungib selleni,“ vastab jünger.

Rahvasteliidu nõukogu viimase istangul,

kus tähtsad otsused tehti Danzigi ja Meemeli küsimuses. Liidu otsused on aga sagedasti paberile jäänud (tuletagem meele, näituseks, janti Vilna küsimuse pärast). Inglise uus peaminister Macdonald on lubanud ja tahab Rahvasteliidu mõjuvõimu tõsta ja selleks ka need riigid Liitu kutsuda, kes seal seni puudunud (Venemaa Saksamaa j. m. t.). Ühel viimastest koosolekutest seletas Lõuna-Slaavia esitaja, et see riik Vene piiririike ei mõtlegi tunnustada.

Pahemalpool kõrval: Rahvasteliidu esimees, Inglise esitaja lord Parmoor.

Ringi ümber ilma.

Monicast Kalifornias on kolm Ameerika sõjalennukit asunud reisile ümber ilma. Lennukitse eesotsas on kapten **Smith** (pahemal ja majr **F. L. Martin** (paremal). Teekond läheb Kaliforniast Aliaskasse ja sealt lääne sihis üle Aleutide Jaapani, siit edasi üle Nagasaki, Tsingtau, Shanghai, Honk ngi, Bangkoki, Kalkutta, Delhi, Bagdadi ja Aleppo Euroopa. Euroopast lennatakse üle Viini ja Pariisi Inglismaale, sealt üle Islandi, Gröönimaa, Labradori ja Kanaada tagasi Kaliforniasse.

„Kas teie siis ei tea, et tema õpilased pidid ära andma kõik oma varanduse? — Peale Juudase,“ lisas ta mõttes juure. „On iseäralik, et Juudas ei suuda lahkuda oma omandusest. Meile kõigile jäi niipalju kui meie tarvitame. Kuid tema kardab puudust, seepärast ei suuda ta lahkuda oma varandusest.“

„Teid, rahavaeksitajad, võetakse veel vastutusele,“ kõlab ühe variseeri vali hääl ta seljatangaga.

Jünger teadis, et see ütetus oli mõeldud tõsiselt. Kuid pehme vaimline kate varjas teda hirmu ja mure eest. Samasugune kate, mis ümbritseb lapsi neljateistkümnenda eluaastani.

See mees kandis veel nooruse kesta. Ainult nii võis ta olla Kristuse jünger. Ja ainult nõnda suutis ta nagu läbi loori vaadates tajuda neid motiive, millest välja minnes inimesed temaga rääkisid — nii ei kohkunud ta kurbade piltide ees, nähes neid heledaina. Jünger pööris end jälle Jeesuse Kristuse poole. Ka mõned teised järelkäijad ümbritsesid ta ja teatasid, et hulk fanaatilisi imeuskujaid siia üksikusse paika tulnud kaasa võtmata tarvilikumaidki toiduaineid.

Üks jünger näitas, kui palju oli järele jäänud

neile endile: mõni tükk kõva leiba ja mõned väikesed kuivatatud kalad — vaevalt niipalju, et sellest oleks jätkunud ühele mehele. Lähemad elamud olid viieteistkümmne kilomeetri kaugusel, sealgi mõned viletsad savionnid. Toidu saamist polnud sealt loota. Oli täiesti võimatu, et paljud nõrga tervisega mehed, naised ja lapsed jõuaksid lähema kaupluskohani, mis umbes kahe päeva tee eemal.

Paljude juures võis juba märgata nälja tundemärke. Nad ei suudaks enam kuigi kaugele minna, kuna nad enne seda päevadekaupa olid marssinud, et olla selle inimese lähedal, kelle juures vaikima pidid kõik rumalad mõtted ja meelega, kelle juures rinda tungis mingisugune seni tundmatu usaldus tulevikku.

Nälgiti ja kannatati. Kuid vaadati selle poole, kes igapäevale paljude hulgast oli jaganud jõudu ja lohutust.

Kolmanda päeva hommikuvidevik kattis maastikku ja järve läikis nagu must klaas.

Paljud inimesist, kes lageda taeva all nälja pärast olid mööda saatnud unetu öö, nutsid ta-sakesi omaette.

Kolmanda päeva hommik koitis. Variseerid

polnud veel läinud. Nende pikad karavaanid ühes varustusega olid vististi lähedusse laagri jäänud, sest teenijad ruttasid siia ja sinna ning valmistasid oma isandaile rikkalikku toitu. Nende hulgast rikkaima kaupmehe tuju oli põhjuseks, et ootasid need karavaanid, mis toiduaineid pidid viima mitmesse paika. Sest need mehed tahtsid näha, kuidas hukkub hullunud rahvahulk. Nad soovisid nautida seda iseäralikku vaatepikti, mil inimesed on liig nõrgad selleks, et kallale tungida nende lähedal olevaile varandustele. Nad tahtsid naerda, kui need seal hakkaksid nõudma toiduaineid. Nende kaitse oli küllalt tugev selleks, et tagasi tõrjuda sarnast hulka nõrgaksjäänud inimesi. Ja kui juba nälg peaks tõusma hullumeelsuseni, siis pidid karavaanid kalliltehitud kaamelitega pikas rongis mööda minema sellest inimhulgast, kelle meelega pidi pakkuma neile lõbusa näidendi.

Nõnda soovis rikkaim nende seast, keegi Roomast päritolev juut, kelle toredusest ja kõvasüdamisest teati kõnelda ligidal ja kaugel. Ta oli Rooma rahvale mõnegi vaatamängu korraldanud ja oli saanud selle eest keisri tänu osaliseks. Ta tahtis ka seekord Rooma keisri juure tagasi pöörduda teatega imelikust juhtumisest, mille taolist polnud enne teada.

Täis tagedat uhkust naeratas iseendas see mees, mõeldes selle peale, kuidas imestatakse ta raudset jõudu.

Ta kuulis juba ette, kuidas sellest inimliku õeluse hulljulgest teost kõlisevate sõnadega teatatakse sensatsioonihimulisele rahvahulgale, ja ta kuulis, kuidas kiidukõnelejad avalikult nimetavad ta nime. Ja ta tänas õnne, et tal mõte oli tulnud peatuda oma teekonnal, et näha lähemalt uut Messiat ja teatada sellest imeinimesest Roomas oma isandale.

Nüüd tuli koguni ilmsiks, et see imeinimene inimesed oli kodunt välja meelitanud selleks, et lasta nad surra selles kõrbetaolises paigas.

Ta kujutles endale nende inimeste vihaseid etteheiteid üksteisele, nende elavust ja liikumist enne hullumist. Siis kujutas ta ette, kuidas suur väli on kaetud inimkehadega, ja kuidas hunt ning saakal teatab oma lähenemist kõhiseva ulumisega.

Tore juhus, mille kirjeldus annab võimaluse hiilgada keisri lauavõõraste ees. — — —

Möödunud oli kolmanda päeva õhtu, ja neljanda päeva hommik lähenes.

Siis katkes roomlase kannatus. Ta käskis hobuse sadulasse panna, läks välja ja ratsutas nende nõrkenud inimeste vahelt läbi, tähelepanelikult vaadates igaühele näkku ning otsides hullumeelsuse jälgi.

Ja tõesti vaatasid inimesed tema otsa nii kummalise pilguga, nii tõsiste hiilgavate silmadega, et ta uskus lähedal olevat täieliku kokkuvõtte varisemise.

Meeldiv värin käis läbi ta keha.

Korruga kadus kauge udu. Veripunane päikesekera ilmus horitsondile.

Siis tõusis ta ette imerabbi kogu.

Vaikides vaates ta seda inimest, kelle pärast teised olid kõrbe tulnud.

Üks pilk, üks tervitus ta silmist rahustas hulga, kes üksisilmi tema poole vaatas. Üht ema väikese lapsega lohutas ta sõnaga „varsti!“ Lapse nutt vaikis. Ema saatis ta poole tänuliku usaldava pilgu.

Roomlane oli hobuse seljast maha tulnud ja talutas seda Jeesuse järel.

Segane inimestus valdas ta. Nende inimeste kõikumatu rahu rusus teda. Oli see võimalik, et nad enam üldse nälga ei tunnud? Ta juurdles selle kallal ja unustas, et ta eel sammus keegi, kes suurem temast.

Siis aga tõstis ta silmad üles ja vaatas natsareenlase tõsiseisse, sügavasse silmi, mille värv oli põhjatu nagu Galileamere värv, enne kui päike tema mustavais voogudes mängib oma tulipalli.

Ta langes kokku. Ja siis tegi seda, mida tihti pilkav-imestatava silmaga oli tähele pannud teiste juures. Nende kogu ilma valu väljendavate silmade tõsise, lahke pilgu ees paljastas ta pea. Nagu ebateadlikult lasi ja põlvili ja suudles Jeesuse kuuepalistust. Ta aju lämbistas mõte, kas teised nüüd ehk teda naerma ei haka, uhket roomlast.

Kuid nähtavasti polnud keegi neist oodanudki teistsugust teguviisi.

Ja uhkesti riietatud roomlane tõusis alandlikult püsti ning ütles ainsa sõna:

„Issand!“

Lahkesti vaatas Jeesus ta peale.

„Inimesed pidid nälgima kolm ja pool päeva, et vabastada oma mõtteid maapealseist asjust. Aeg on möödas, ja rahvahulk nälgib.“

Siis talutas roomlane sõna lausumatult oma hobuse eemale. Ta astus hobuse selga, teiste abi tarvitamata, ning sõitis oma seltsiliste juure tagasi. Varsti oli seal kuulda mingisuguseid ettevalmistusi.

Suures poolringis asetati kaamelid nälgunud rahvahulga ümber.

Jagati sööke ja jooke ja küpsetati leiba suurte tuliseks aetud kividel.

Roomlase tugevat kogu nähti ratsutavat ühe juurest teise juure.

Kui lõuna möödus, korjati ülejäänud leivad rutuga punutud korvidesse.

Nõnda lõppes viietuhande söötmine.

Lord Byron ja naised.

Eelmises nr-is tõime kuulsa Inglise luuleteja lord Byroni lühikese eluloo tema saja-aastase surmapäeva puhul. Sel päeval mälestas kogu haritud ilm suurt luuletajat, isegi Inglismaa, kus aga enamasti jaos mälestusartiklites kadunule jalahoopet jagati. Kõrgestkõlbline Inglise seltskond ei suuda suurele surmale ikka veel andestada, et ta keskpärase inimese kõlblusreeglitest valjusti kinni ei suutnud pidada, iseäranis aga seda, et tal palju armulugusid oli, mida ta ei varjanud, nagu seda tolle ja praeguse aja seltskond nõuab. Siin pildil on Byron naiste keskel, keda ta oma elus lühemat või pikemat aega armastanud. Keskelt, ülevalt pahemale poole: „Ateena neiu“. Annabell Milbank (pr. Byron). „Saragossa neiu“. Margarita Cogni. Krahvinna Teresa Guiccioli. Caroline Lamb. Krahvinna Jersey. Charlotte Harleigh. Mary Chaworth.

MONTROSE.

Norra kirjaniku SVEN ELVESTAD'i roman. Eestist. E. J.

3

V

Õnnetuselind.

Sisseastuja, kes kõrvaltoast tuli, ei näinud sugugi salapolitseiniku Kelleri hüüdest üllatatud olevat. See oli noormees, umbes kakskümmend aastat vana, kaunis hästi riides ja otsale rippuva lokiga. Ta nägi välja, nagu oleks ta mõni kelner või vähem kontoriametnik — temas oli midagi lapselikku, abitut. Polnud raske sarnasust leida tema ja proua Singeri vahel, nad olid nähtavasti õde-venda. Kragile oli selle mehe sisseastumine täiesti üllatav ja veel rohkem üllatatud oli ta, kui Keller noormeest tundis ja teda pealegi nii vastu võttis, nagu politseiametnikud harilikult vanu tuttavaid teretavad.

Noormehe ilmumine mõjus kohe, et õnnetu Clary oma meelemärkuse jälle tagasi sai. Kui ta vend tупpa astus, lõi ta kokkumult käed kokku.

„Õnnetuselind!“ hüüdis ta, kummardas lauale ja peitis nutva näo käte vahele. Ta nuttis tasa.

Mees jäi ta kõrvale seisma ja lasi oma käe ta õlal puhata.

Krag armastas sarnaseid dramaatilisi stseene. Sest oli juhtumisi, et need hetked, mil inimlikud kiired vallali pääsesid, rohkem lahendasid konflikti kui niikad ülekuulamisid.

„Õnnetuselind“ ei leidnud kohe sõnu, sest politseiametniku Kelleri siinviibimine ja hüüd olid teda nii kangesti üllatanud. Hetkeks näis, nagu kahetseks ta, et oli sisse tulnud. Ta vahtis piiluvalt ukse poole, siis akna poole, nagu kaaluks ta põgenemise võimalusi. Siis aga ütles ta:

„Selle asjaga pole minul midagi tegemist.“ Ta pistis käe tasku, tõmbas sealt kompsu välja, viskas selle töölise jalge ette ja karjus:

„Võta oma raha, mina ei taha ennast lasta nuttesse asjaoludesse kiskuda!“

Singeri näkku tõusis leekiv puna.

„See pole varastatud,“ ütles ta vihaselt, „see on minu oma raha. Ja nii ei käida rahaga ümber.“

„Katsu, et sa kaod,“ ütles ta ähvardavalt.

Keller vilistas tasa viimase populäärse opereti lõpuviisi.

„Milline komöödia!“ hüüdis ta naerdes. Ja kuna ta peaga „õnnetuselinnu“ peale näitas, lihas ta Kragi poole pöörates, kes sõnalausumata akna all istus ja sündmuste käiku jälgis:

„See on Charlie Whist, õieti tubli pois, ai-

nult natuke kõikuva iseloomuga. Hiljuti on ta kuus kuud allkirja võltsimise eest kinni istunud. Ja juba jälle eksiteel, sõbrakene, seekord on aga asi halvem. Ei, ei, ärge tikkuge nii ukse ligi. Teie ja ukse vahel seisab mina. Ja ärge hoidke ennast ka nii akna ligi, seal seisab minu ametivend. Parem räägime mõistlikult üksteisega ja lepime kokku. Ainult rahulikult. Meil ei tarvitse nii karjuda, et kõik naabrid kokku jooksevad. Mis raha see on, mida teie nii toreda käelügitusega maha viskasite?“

Charlie ei vastanud. Singer aga kummardas ja võttis kimbu üles.

„See on minu raha,“ kordas tööline.

Laps, kes kõrvaltoas üks oli jäänud, hakkas nüüd nutma. Naine tõusis üles, läks sinna ja tuli lapsega kätel tagasi.

„Teid pole küsitud,“ algas Keller jälle, „kutsuge lapsetüdruk, et laps välja viidaks, siin pole kellegi lasteetendus. Ema peab aga siia jääma.“

„Meil pole lapsetüdrikut,“ vastas noor naine, „meie pole rikkad.“

„Peenikese raha puudust ei näi siin majas olevat,“ ütles Keller pilkavalt. „Niipalju, kui ma siit näha võin, hindan raha teie mehe käes tuhande krooni peale. See on ju kaunis illus summa.“ Ja pöörates Charlie poole:

„Mida teate teie sellest rahast?“ küsis ta karmilt. Ja kui Singer Charlie vastusele tahtis ette jõuda, karjus ta:

„Pidage suu, inimene, teie olete ju rumal. Kui teie takistate teda seletust andmast — siis ainult halvendate oma asja.“

„Pidage suu,“ pomises Singer, nagu oleks see ütetus teda hämmastanud. Krag silmitses teda kogu aja lakkamatult. Selles töölikes oli midagi abitut ja kangekaelset korruga. Krag mõtles sealjuures, et tark mees, kes on sattunud erakordselt raskesse seisukorda ja kes tahab aega võita, et pääseteed leida, just nii peab üles astuma. Aga veel midagi muud lasus selles inimeses, midagi, mis tegi Kragi ebakindlaks, see oli hämmastuse ilme töölise silmis, nagu vaataks ta näidendit, mis talle enesele sugugi korda ei lähe.

Charlie vastas:

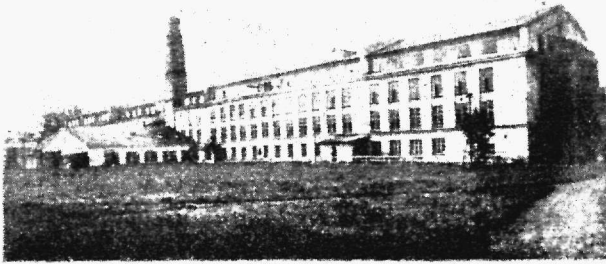
„Ma sain raha selle käest seal.“

Krag silmitses kõike kuni väikeste üksikasjadeni.

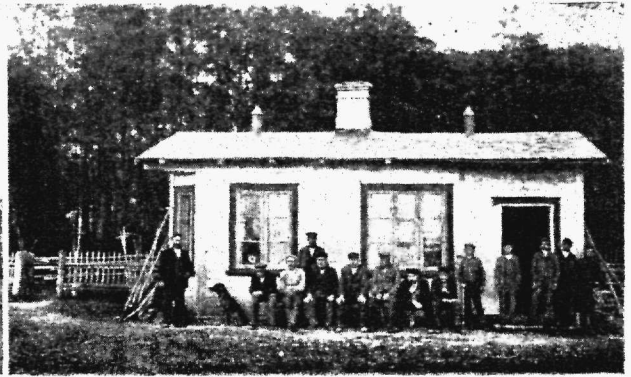
„See seal,“ ütles Charlie põlgustooniga hääles ja mõtles oma õemeest. Charlie oli ju tea-

PILDID HIUMAALT.

Foto Norvid.

Hiiumäe kalkivabrik.

Hiiumäe koolimaja.

dupärast kurjategija, siiski näis, et ta arvas enese sellest teisest kõlbliselt üle olevat.

„Millal saite selle raha?“ küsis Keller.

„Läna öösel, ma arvan, see oli kella kahe ja kolme vahel.“

„Ja raha saite oma õemehelt, kui ta oma öiselt jalutuskäigult tagasi tuli?“

„Jah.“

„Kas ta oli välja läinud raha muretsema?“

„Jah.“

„Kas ta ruttas?“

„Jah, sest ma pidin täna hommikul kell üheksa aurikuga Lõuna-Ameerika reisima. Teie näete ju, seal seisab minu reisikohver.“

„Millal olete vanglast vabanenud?“

„Eile peale lõunat.“

„Hm, ma hakkan aru saama,“ ütles Keller.

„Teile on seal koht pakutud ja teie tahtsite nii ruttu kui võimalik siit lahkuda, sest pärast skandaali ei tahtnud teie end vanadele tuttavatele näidata. Näen, noogutate peaga, tähendab, ma ei eksi. Ja seepärast tulite oma õe juure, et ta teid aitaks. Millal?“

„Eile õhtul kell kaheksa. Aga see seal tuli alles kell kaksteist. Ma muretsen sulle raha, ütles ta, ja läks jälle välja.“

„Kust tõite selle raha?“ küsis Keller töölisele liginedes.

„Ühelt sõbralt,“ vastas Singer. „väga healt sõbralt.“

(See on rumal, mõtles Krag, sarnast kulu- nud ettekäänat poleks ma uskunud mehelt, kes nii selge välja näeb.)

„Kuidas on selle sõbra nimi ja kus ta elab?“

„Seda ei või ma teile öelda,“ vastas Singer, „ta ei taha, et teda nimetataks.“

(Krag mõtles endamisi: Ütleb seda igatahes hästi, kannab seda lollust ette kaunis uskumapanevalt, vist arvab, et meid petta võib, kui rumalust simuleerib. Oletan, et ta on kiini

haaranud järgmisest kõrvalepuiklemisabinõust: ta tahab meid veenda, et ta haruldaselt lapsik on. Lambal pole aga sarnaseid silmi, ta kuulub kõrgemasse loomadeilma.)

Keller naeris valjult.

„Need on koolipoisi vastused,“ ütles ta.

„Armas Charlie,“ jätkas ta, „teie ülalpidamine näitab, et teie juba alguses umbusklik olite. Vangikoda näib head mõju teie peale avaldanud olevat, siiski näib, et teie ei soovi sinna tagasi pöörata.“

„Ma ei taha end enam sarnastesse asjadesse lasta mässida,“ vastas Charlie tigidalt, „olen raha tagasi annud ja mul pole sellega enam midagi tegemist.“

„Teie talitate õieti, mu armas,“ vastas Keller ja patsutas noormehele julgustavalt õlale. „Seekord oleks võidud kergelt teid ühte need- tud asjasse mässida. Võin teile öelda, et raha täna öösel abt Montrose juurest on varastatud.“

„Abt Montrose?“ ütles Singer pool endamisi. „Tõesti?“

„Tunnete ehk teda?“ küsis Keller.

„Jah,“ vastas Singer.

„Töötasite tema juures?“

„Jah, tema aias.“

„Kas olete aiatööline?“

„Jah.“

(Krag mõtles: Nüüd vastab ta kavakindlalt. Ta läheb meelega võrku. Kui kõvasti rõhuta- takse, on targem ise võrku minna kui eest põ- geneda. Tal näib aga väljapääsetee olevat. Usun kindlasti, et ta on selle leidnud.)

„Millal töötasite viimaks tema aias?“ küsis Keller edasi.

„Eile. Seal olen vististi ka päevapildi kao- tanud, kui ma peenraid kitkusin.“

„Ja teie arvate, et abt oli selle sealt leid- nud ja oma tuppa viinud?“

„Jah.“

Keller naeris valjult.

„Kas kuulsite. Krag,“ ütles ta. „see on ju tõesti lapsik. Kogu see lugu näib mulle päevaselge olevat. Mida arvate teie?“

„Peaaegu liig selge,“ vastas Krag.

Singeri pilk puhkas esiteks Kelleril, siis Kragil, ja Krag mõtles:

Mind silmitseb ta suurema uudishimuga. Peaaegu näib, nagu oleks ta Kellersi juba läbi näinud. On, kui tahaks ta selgusele jõuda, millist hädaohtu mina temale võin tähendada.

Keller ütles:

„Siin pole meil enam midagi teha. Järgige meile, Singer.“

„Aga mul pole teile midagi rohkem öelda.“

Keller võttis asja kergelt, nagu oleks kõik juba selge ja lahendatud.

„Mida teie ütlete,“ arvas ta, „noh, meie tahame igaks juhtumiseks teid lähemalt tundma õppida.“

Äkki segas Asbjörn Krag ennast jutusse:

„Kas teie ülikonnal pole vast vereplekke?“

VI

Heledad värvid.

Asbjörn Kragi järsk tähendus mõjus brutaalselt ja saavutas kohe oma eesmärgi. Kui Singeri naine sõna „veri“ kuulis, erutus ta jälle hirmsasti. Krag ei kahelnud temas hetketki. Clary ei mänginud komöödiat. Hirm, mida väljendas ta palavikuline närvilikkus ja surnukahyatu nägu, polnud kunstlik ega tehtud. Samuti kindel oli, et need kaks inimest, aiatööline, kes ennast Singeriks nimetas, ja noor naine lapsega kätel, üks teist armastasid.

Kus oli aga kaljukindel usaldus, millega naine või armastatu vastu võtab kaebusi, mis tõstatatakse tema armsama vastu? Sellest polnud siin jälgegi. Selle asemel väljendas ta kirjeldamatut rahutust, silmatorkavat umbusaldust. Polnud tarvis palju teravmeelsust järeldamiseks, et selles noores abielus oli midagi juhtunud, mis kõigutas naise usaldust mehe vastu. Seda kõike tundis Krag selgesti ja ta mõtiskelles, kuidas Clarys uut hirmuhoogu välja kutsuda.

„Arnold,“ ütles Clary rahutult sosistades ja astus lapsega kätel mehe poole. Mees pani nagu kaitstes ikäe naise piha ümber. Nad kujutasid paari, mis oleks mõjunud kui noore, ilusa abieluõnne pilt, kui ümbrus mitte nii ebaharilik poleks olnud: lauale paisatud raha, noor kurjategijate võsu Charlie trotslik-väljakutsuvas seisangus keset tuba ja tema ja ukse vahel salapolitseinik Keller silmapaistva politseivälimusega — valvas, kõvasüdamline, hoolimatu; ametnik, kes meelitavalt lahke võib olla teenijatuudraku vastu, kui ta tahab temalt midagi tea-

da; kes halastamatult naljatades üles astub, kui ta laevalael mõnda pangavarast arreteerib; kes oma üminarguste, sõbralikkude õlgadega ukse võib sisse vajutada; kes südantlõhestavate naisepisarate peale vastab naeratusega ehk ilge tähendusega.

Sõna „veri“ oli öeldud ja hetkeks oli, nagu tarretaks õhk toas. Selles vaikuses kuuldi noore, sümpaatliku naise sosinat nii selgesti, nagu palvet vaikses kabelis. „Arnold,“ ütles ta, „ütle tõtt, kui sa midagi tead. Ära salga midagi.“

(Oh need naised, mõtles Krag, kui sagedasti teevad nad kahju oma meestele ja armsamatele!)

Mees võttis seda aga hämmastava rahuga. Midagi tema ülalpidamises ei väljendanud viha selle üle, et naine oma umbusaldusega tema seisukorda halvendas. Ta vastas talle ainult väga tõsiselt ja veenvalt:

„Usalda mind, Clary, kuuled sa, sa ei tohi minus kahelda.“

„Ei,“ vastas naine nuttes, „ma ei taha sinus kahelda.“

Kui ta oma meest usaldaks, ei nutaks ta, mõtles Krag.

Arnold Singer astus mõned sammud ettepoole. „Kes on tapetud?“ küsis ta.

Keller vastas:

„Teie olete variseer, mu armas, õelge parem tõtt. Kas abt Montrose on tapetud või röövitud?“

„Abt Montrose,“ ümises Arnold, „hea ja tark abt Montrose...“

Paistis, nagu oleks ta liigutatud, mõeldes helde ja jumalakartliku preestri peale.

„Tähelepanu, Keller,“ hüüdis Asbjörn Krag oma kohalt, „kui keegi sarnase tooni võtab, pole ta enam kardetav.“

Keller haaras Arnoldi käed.

„Mitte vägivalda tarvitada,“ palus tööline. „Lähem vabatahtlikult teiega kaasa, ja minu ülikonnal pole veremärke.“

Keller vaatas Charlie otsa.

„Mida peame sellega tegema?“ küsis ta mõeldes.

„Ta peab ennast politseisse teatama,“ ütles Krag, „ehk suudame tema heaks midagi teha.“

See ei meeldinud Charliele. Ta viskas õemehele vihase pilgu.

„Ilusa supi oled sa mulle keetnud,“ ütles ta ja ähvardas teda rusikaga. „Aimasin kohe paha, kui sa rahaga tulid. Paremini oleksin võinud seda sulle kohe vastu silmi visata.“

Arnold ei lasknud selle haavamisega oma rahu rikkuda. Ta vastas ainult:

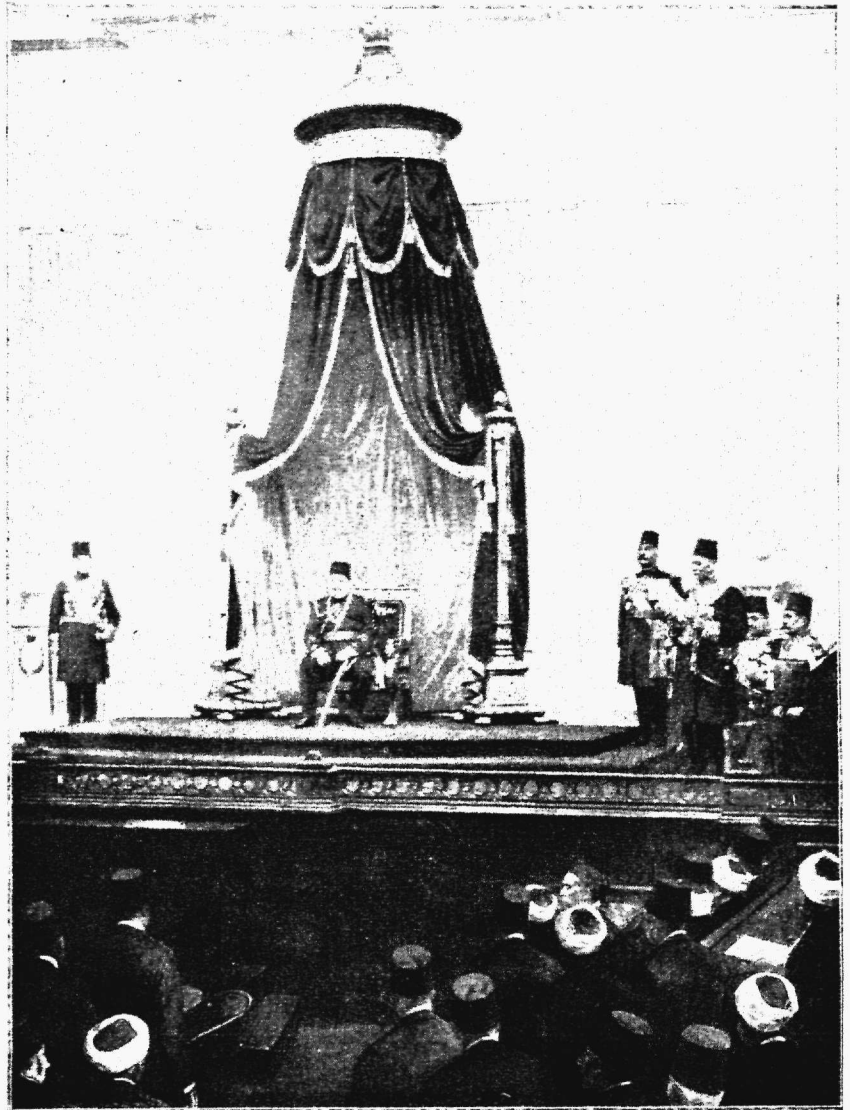
„Vangisistumine näib su araks ja truudusetuks olevat teinud. Niisuguseks muutub ini-

EGÜPTUSE PARLAMENDI AVAMINE.

15. märtsil s. a. oli Egüptuse parlamendi pidulik avamine. See on esimene kord, mil Egüptuses konstitutsiooniline valitsusvõim maksma hakkab. Egüptuse iseseisvuse eest võitlejatele, kelle eesotsas viimasel ajal peamiselt Saad-pasha Zaghloul seisis, tähendab see päev suurt võitu. Egiptus on enese Inglise mõjuvõimu alt täiesti vabastanud.

Egüptuse parlamendi avamist kirjeldatakse ühes Prantsuse ajakirjas järgmiselt: Selleks pidulikuks puhuks oli presidenditooli asemele seatud kuldtroon. Paremale troonist oli asetatud Mehmet Ali, dünastia algaja, pahemale kuningas Fouad'i isa kaju. Galeriide looshides feldmarsal Allenby, Briti kommissar, Sudani kindralkuberner, endised ministrid, provintside kubernerid, diplomaatilised esitajad, Türgi õpetlased, usuringkondade ülemad ja riigi kõrgemad ametnikud moodustasid mõju-rikka kogupildi.

Kuningas Fouad, riidetud Egüptuse vägede ülemjuhataja mundrisse, astus troonile, pahemal president ja ministrid, paremal kuningliku perekonna printsid. Kui kiiduavaldused raugenud, algas kuningas konstitutsiooni vandelausega, mida kõik koosolijad püsti seistes kuulasid: „Vanun kõikvõimulise Jumala nimel pidada pühaks konstitutsiooni ja Egüptuse rahvaste seadusi, kaitseda rahvuslikku iseseisvust ja maapiire.“ Siis võttis kuningas suur-kammerherralt troonikõne teksti ja andis selle Saad-pasha Zaghloul'i kätte, kes keset sügavaimat vaikust selle ette luges oma tugeva, kõlarikkalt painduva ja energilise hää'ega, mille südamlük kõneosavus nii mitmeidki kordi on võlunud kõnesaalides kuulajatehulki. Selles troonikõnes seab kuningas, et parlamendi kohus on Egüptuse täielikku iseseisvust kaitseda ja et valitsus on nõus Suur-Britanniaga Egüptuse ja Sudani rahvaste huvide teostamiseks läbirääkimisi pidama. Ta avaldab lootust, et Egüptuse vastuvõtt rahvasteliitu maa poliitilistele vabadustele krooni pähe paneb. Lõpetab, öeldes, et jõupingutused, mis on tehtud riigi rahaasjade kindlustamiseks, lubavad Egüp-

tusel julgesti oma kohale asuda teiste rahvaste peres. Troonikõnet katkestasid mitmel puhul kiiduavaldused. Parlamendihoonet ümber voogasid suured rahvahulgad.

mene vahest vanglas. Viige mind ära, mu herrad.“

Jälle imestas Krag tema tooni üle. See kõlas ennem hämmastunult ja etteheitvalt kui ärritatult. Oli, kui mõtleks Arnold kogu aja millegi üle, mida ei võinud mõista. Ja tema traagiline tõsidus, mis kokku ei kõlanud tema värske mehelikkusega, mõjus rõhuvalt. Sündmus, millesse ta vaatas, näis olevat kole kahe-mõtteline.

Nii paistis see igatahes Kragile.

Kui tema välja viidi, kõlas Clary valulik meeltheitev nutt; oli, kui läheks koleduse tuulepuhang läbi toa ja nagu vahetuks sõbralik, kodune meeleolu millegi kirjeldamatult süngega. Kui Arnold olj välja viidud, tuli õnnetus lahtisest uksest. Noorele naisele midagi lohutavat ütlemata lahkus Krag ühes teisega toast — noore naise kaebus tungis talle südamesse.

Ülekuulamisel politseis, mis nüüd järgnes, kõvenes veel mulje, et Arnold Singer mässib ennast meelega saladuslikku tumedusse. Ta

KÄÄRIKUNST.

Kevadel.

Igaüks meist on lapsepõlves kääridega paberist loomi ja inimesi lõiganud. Sellepärast on vist igaühele huvitav näha, kui kaugele seoa kunsti aede ja hea tahtmise juures võimalik on viia. Kuus käärilõiget, mis siin esitame, on Saksa kunstniku Curt Naujoksi omad. Meie ei taha öelda, et Naujoks selles kunstis kõige kaugemale oleks jõudnud, igatahes avaldab ta suurt osavust ja head maitset.

ei annud mingisuguseid lähemaid seletusi, jäi ainult selle juure, et ta on aednik ja viimastel päevil töötanud abt Montrose aias. Ta kava põlnud raske läbi näha. Tema kuriteost osavõtu ainukeseks tõenduseks oli päevapilt, mis oli leitud raamatukogu kaaosis ja mitte ta võitluse juures vististi oli taskust kaotanud. Kui tal õnnestuks päevapildi raamatukogus leidumisele usutav põhjus anda, võis ta loota seda tunnistust kõrvaldada. Kui ta võiks tõendada, et ta tõesti oli seal töötanud, võidakse ta palju.

Ja Arnold Singer näis tõelikult võimalikuks pidavat, et ta seda võib tõendada.

Ta ütles: „Olen neli viimast päeva abt

Montrose aias töötanud ja eile õhtul tööpalga abt Montroselt ise vastu võtnud. Nägin, et abt märkis arve paberitükile, mis ehk veel praegugi raamatukogus leidub. Arve oli kolmkümmend krooni.“

Ta keeldus kangekaelselt lähemaid seletusi andmast, kust tulid need tuhat krooni, mis ta öösel oma naisevennale oli annud.

Ka selle keeldumise põhjus oli arusaadav: Ta tahtis aega võita, et teed leida, millega ka seda asjaolu võiks seletada.

See kõik veenis Kellerit, et Arnold Singer peab haruldaselt kaval roimar olema. Asbjörn Krag ei kahelnud ka selle mehe kavaluses, ent

Igatsus.

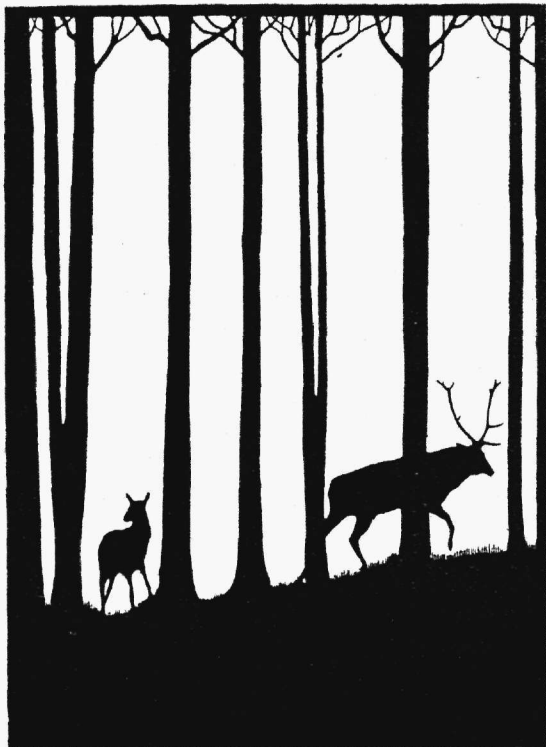

Aia ääres.

ometi oli midagi selle töölise üleolevas esinimes, mis tegi Kragi ebakindlaks.

Päev möödus Singeri vähestele seletustele tõenduste otsimises. Peale selle kasutas salapolitseinik oma armsat võtet — andmeid koguda arreteeritu endise elu üle.

Ka sellest küljest oli Singer end ümbritsenud saladuslikkusega. Õnneks polnud Kelleril siin tegemist mitte ainult töölisega. Ta võis igatahes teateid saada naiselt, kes oma õnnetusel midagi ei suutnud salata. Peale selle oli ta käes veel naisevend Charlie, kes agaralt

Puie all.

püüdis politseile abiks olla, sest ta põles, et politseid oma süütuses veenda.

Need juurdlused andsid südile Kellerile kummalisi tagajärgi. Ja kuna ta sellega veel ametis oli, tulid ajalehed oma sõnumitega. Lehed rõhutasid roimari ülbust. Nad tõendasid, et kõik raha on röövitud ja mõrtsukatöö korda saadetud. Kõik lehed toonitasid ühel häälel, et abt Montrose on tapetud ja ta korjus mingiks otstarbeks ära viidud. Edasi arvasid lehed, et politsei peab seda saladust halva kuulsusega Mayonnaise'i linnajaos otsima. Lõppeks teatati veel, et kuulus ja kogu ilmas tuntud salapolitseinik Asbjörn Krag juurdlemisest osa võtab.

Nii seisis lugu, kui Krag ja Keller peale

Linnuke oksal.

lõunat üksteist salapolitsei osakonna kontoris kohtasid.

Oli leitud abt Montrose märkusleht kolme- kümne krooni üle, mis ta oli maksnud töölislele Singerile. Nii siis olid seni õiged vangistatu andmed.

„Esiteks,“ ütles Keller, „peame lähemalt kindlaks tegema ühe peaisiku ja kaks kõrvalisikut. Natuke olen neilt juba teada saanud: Vaadake, siin on mul asi juba üles märgitud. See on imelik lugu.“

Tantsija.

Keller oli asja üldistes joontes korraldanud. Ta luges ette:

- I Arnold Singer, aednik.
- II Clary Whist-Singer, tema naine.
- III Charlie Whist, tema naisevend, äsja vangikojast tulnud.

Krag istus seal ja mängis kaelarätiga, mis oli leitud riisunud raamatukogust, kaelarätt „Hispaania heledais punaseis ja kollaseis värves“.

„Võite veel ühe punkti juure lisada,“ ütles ta, „nimelt:

- IV H. Ch. Andersen.“

Keller tähendas: „Mulle näib, seda nime olen juba kord kuulnud.“

„Väga võimalik,“ vastas Krag. „sest see on kuulsa luuletaja nimi, kes kirjutas muinasjutu „inetust, hallist pardikesest.“

(Järgneb.)

EESTI MAJANDUS SÕNAS JA PILDIS.

ESIMENE EESTI KINNITUSE SELTS EEKS.

Praegu olevatest Eesti kinnitusseltsidest on „Esime Eesti Kinnituse Selts EEKS“ kõige vanem. Kinnitatus on ta juulikuus 1866. Oma nime on ta saanud sellest, et ta on esimene kinnitusselts Eestis, mille juhtimine oli eestlaste eneste käes; olgugi, et asutajad olid sakslased.

Preemiade odavus, raha kodumaale jäämine, tule- tõrje toimetamine, tuleõnnetuste vähenemine — see pidi olema seltsi eesmärk ja tema tegevuse tagajärg.

Selts edenes esmalt kiirel pikkamisi, kuid järjekindlalt. Algul Tallinna alevite jaoks tule vastu kinnitamiseks asutatud, laiendas ta varsti oma tegevust selleaegse Eesti kubermangu maakonnalinna peale. Tagavarasummad kasvasid.

Tuli ka takistustega võidelda. Üks neist oli, et Tallinna Immobiilbank keeldus uue kinnitusseltsi liikmele — majaomanikele hüpotekilaenu andmast. Sellest raskusest saadi üle. Suur tulekahjude aeg, mis eelmise aastasaja kahekümnendail aastail Tallinnas ja teistes linnades ohvrid nõudis, läks „Tallinna alevite vastastikkusel tulekinnituse seltsil“ võrdlemisi kergelt mööda.

Selts, tundes end olevat kasvanud kõrgemale alevite kinnitusseltsidest, algas tegevust uue, „Tallinna Teine Vastastikkune Tulekinnituse Selts“ nime all. Suurema usalduse võitmisega hakkasid kinnitusele tulema ka suuremad varandused.

Möödunes hädaohtlik enamluse ja okkupatsiooni aeg ja Eesti iseseisvuse tulekul nõutas selts enesele uue avara põhikirja, mis igasuguseid kinnitusoperatsioone võimaldab. „Esimese Eesti Kinnituse Seltsi“ nime all laiendas ta oma tegevuspiirkonda üle terve riigi, korraldades üle maa agentuuride võrgu. Ühtlasi muutus ta ka edasikinnituse seltsiks, hakates vastu võtma teiste linnade ja maa-kinnitusseltside edasikinnitusi.

Eesti iseseisvuse ajast peale on EEKS kiiret ja kindlat edukäiku läinud. Preemiade sissetuleku kasvamist näitavad järgmised arvud: Mainitud sissetulek oli:

1917. a. Rbl. 10.281.—, 1918. a. Rbl. 52.752.—, 1919. a. Mk. 323.776.—, 1920. a. Mk. 1.039.170.—, 1921. a. Mk. 2.551.954.—, 1922. a. Mk. 6.441.558.—, 1923. a. Mk. 8.651.399.—.

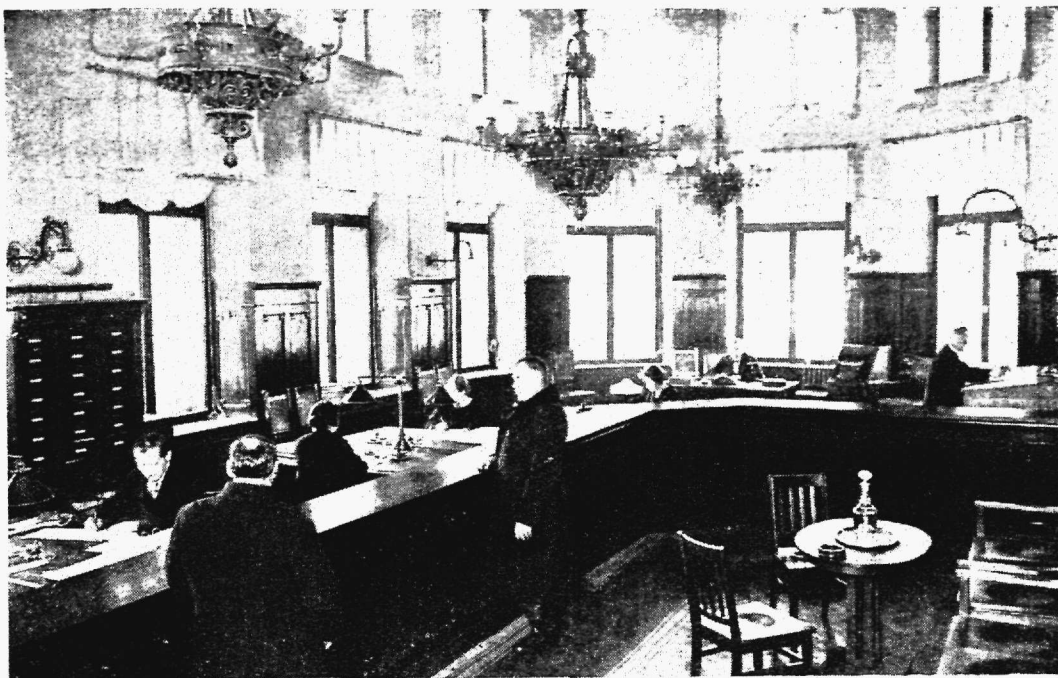

R. C. Siegel.

EEKS'i esimene juhatuse esimees.

Maja Lala ja Nunne tän. nurgal, kus Eeks asub.

Eeks'i operatsioonisaal.

Tähtsaks edusammuks kõige viimasel ajal on oma maja ja krundi omandamine pealinnas, selle elavama liikumistee ääres. See on kolmekordne nägus kivehitus linna südamest pearaudteejaama viiva Nunne tänava ja Laia tänava nurgal, endine Eestimaa aadeliklubi hoone. Ostmine sündis läinud aastal kõigiti sündsail ja kasulikel tingimistel, mille tõttu seltsi varandus, kui arvesse võtta praegusaja ehitushindu, umbes 15—20 miljoni marga võrra kasvas. Et selts seisab ühistegelisel

alusel, siis on selle kinnisvara omandamise tõttu rahva ühiskondline varandus kaaluva üksuse poolest suurenenud.

Nii seltsi enda varanduse ja vastutusvõime kasvamise kui ka oma kodumaal ja väljamaal soetatud edasikinnituse tõttu on kinnitajate huvid EEKS'is täiesti kindlustatud. Sellega on ka seletatav tema järjest kasvav dolehhoid.

M Õ N D A S U G U S T .

Ajalooline raamatukogu.

Umbes saja aasta eest, XIX aastasaja algul leidis Tartu ülikooli professor Dobelev Pärnu linna arhiivis töötades Vene tsaar Joan Hirmsa raamatukogu nimekirja, mis käega kirjutatud. Sellest ajast alates hakati raamatukogu ennast otsima.

Prof. Dobelev ei avaldanud oma leidust kohe, nii et nimekirjast ärakirju teha ei saadud ja see kuidagi viisi jälle kaduma läks.

Enne ilmasõda, nimelt 1913. a. komandeeriti Moskva arheoloogilise ühingu poolt õpetatud arheoloog Stelletski Pärnusse, et ta sealse arhiivis uurimisi toime-taks. Selle juures leidis ta juhtumisi ka kadunud raamatute nimekirja kätte ja tegi sellest ärakirja. Pärast läks ärakiri jällegi kaduma, kuna originaal arvatavasti veel praegu Pärnu arhiivis suurearvuliste materjalide hulgas on. Nüüd, peale sõja- ja revolutsioonimõllusid, tahetakse nimekirja ja ka raamatukogu ise välja otsida.

Nimestiku algupärand on kaheleheline paber, millel ajajooksul koltunud tindiga on Saksa keeles raamatute nimed kirjutatud. Arvatakse, et nimekirj on kirjutatud Joan Hirmsa ajal ja kirjutajaks arvatakse olevat üks selleaegne Tartu Saksa soost õpetaja.

Nimestikus on toodud suur hulk raamatute, peaaegselt greeka- ja ladinakeelsete, nimesid, mis käsita-

vad mitmesuguseid teaduslikke küsimusi vanaaegses valguses.

Teada on, et Joan Hirmus oma eluajal ligi 800 väga hinnalist raamatut kokku ostis. Suurem hulk neist olid ainukesed järelejäänud eksemplaarid kogu ilmas, mille tõttu neil teadushuvides määratu suur tähtsus oleks, kui neid korda läheks kätte saada. Sellega on ka seletatav Lääne-Euroopa õpetlaste huvi leiduse vastu.

Raamatukogu nimestiku leidmisel on suur tähtsus veel ka sellepärast, et see valgust heidab n. n. „Nienstedti kroonika“ tõelikkusele. Nienstedt oli millalgi Riia bürgermeister ja jättis järele jutustuse, kuidas Tartu pastor Wettermann Joan Hirmsa raamatukogu läbi vaatas ja korda seadis.

Joan Hirmus pidas läbirääkimisi pastor Wettermanniga, et viimane mõned raamatud Vene keele tõlgiks, kuid Wettermann keeldus teadmata põhjustel.

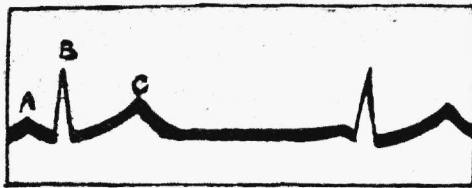
Raamatukogu otsisid pikemat aega prof. Sabelin, akadeemik Sobolevski ja prof. Tremer, kes 1891. a. selleks Strassburist Moskva sõitis. Kõik ülaltähendatud uurijad kui ka arheoloog Stelletski jõudsid otsusele, et Joan Hirmsa raamatukogu praegu Moskvast mõnes Kremli maa-aluses keldris seisab. Tehes 1914./1915. a. Moskvast Kremli arheoloogilisi kaevamisi, leidis Stelletski Kremli arsenaaalis terve rea käikusid, mis tingi-

mata viivad maa-alustesse keldritesse. Arvatakse isegi, et need maa-alused ruumid ei ole mitte inimeste poolt tehtud, vaid looduslikud sünnitused. Leiti üles ka mõned uued tõendused, et XVIII aastasaja algul Kremli arsenaal on ehitatud.

Otsimistöid loodetakse jätkata. Kui Joan Hirmsa raamatukogu leitakse, annaks see maailmale tagasi mitmed vanade õpetlaste tööd, mis praegu kadunud on. —ste.

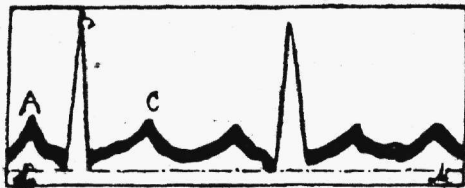
Surmadiagramm.

Meie süda ja musklid tekitavad töötades elektrivoolu. Need voolud levinevad südamest teatud suhtes kogu kehha. Eriti peente, elektrilisteks mõõtmisteks ehitatud aparateide abil, mille Hollandi õpetlane Einhofen üles leidis, võib neid meie keha elektrivoolu võngetena väljapoolest mõõta, kuna aparadi näitaja need üles märgib. Kui aparadi tegevuse tulemusel päevapildistada rulluvale kinolindile, siis jätavad töötava südamel elektrivoolude võnked lindi pinnale jäljed kõverjoonena, mis moodustab südamel tegevuse graafilise kujutuse, s. o. tema diagrammi. Säärane diagramm on näha joonisel nr. 1. Siin on aparat tõusu-

Joon. 1.

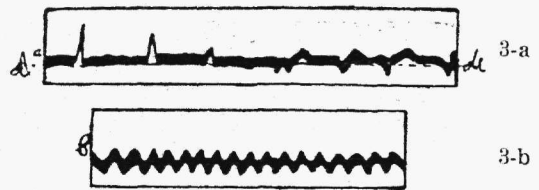
kohtadega ABC märkinud kolm võnget, mis vastavad südame üksikute jagude löökidele. Nende kõverjoone osade kuju ja seisukoha järele võib näha, kui terve ja tugev on iga vastav südamel jagu ja millises rütmis toimub seesmine tegevus, korraldatud närvisõlmedest.

Joon. 2.

Joonisel nr. 2 on graafiliselt kujutatud haige südamel tegevus, mis kannatab klapiavauste kokkutõmbumise all; selle kokkutõmbumise tagajärjel on süda oma tegevust sunnitud kõrgendama. See kõrgendatud tegevus on diagrammil 2 näha kõrgendustena A ja B. Väsinud süda jätab lindile lainetaolise joone, mille iga laine teisest ainult madala tõusuga erineb. Närvilise südamel tegevus kujutab kõikumisi, mis sirgjoonest LM allapoole langevad.

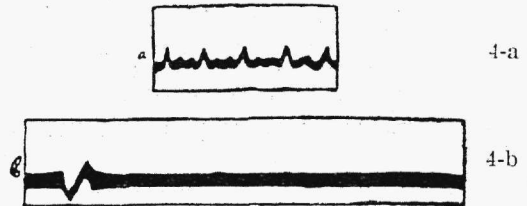
Joonistel 3 ja 4 on toodud kahe surija südamel tegevuse diagrammid, mis südamel tardumise kaht isesugust tüüpi kujutavad. Esimesel juhtumisel (joonis 3) algab kõverjoon sellest silmapilgust, mil südamel loomulik tuksumine surmaeelsesse heitlusele läheb. Kaks esimest südamel lööki, s. o. tõusukohta diagrammil 3, on veel loomulikud. Kolmanda madala löögi järele langeb kõverjoon allapoole sirgjoont LM (joonis 3-a). See tähendab, et südamel töötamise närvisõlmes on rike tulnud. Mehanism, mis verevoolu suurtes veresoontes ju-

Joon. 3.

hib, seda südamel eeskambri, sealt südamel ja edasi saadab, tõrgub töötamast. Kõrvalosad, mis enne keskmehanismi juhatusel liikusid, haaravad nüüd omapead ka tema tegevusalad. Nende mässust tekib lõppeks üldine segadus, kus iga üksik südamel osa täiesti omapead tegeleb, allumatult üldisele koostööle. Sel ajal ei saa südamel tuksumine enam õiget rada käia. Ta viskleb rahutult ühest teisest, värisedes sarnaselt kuulist tabatud linnu tiibadele. Aparaat näitab 240 võnget, s. o. südamel lööki minutis (joonis 3-b). Aegamööda jääb südamel värisemine vaiksemaks, kuni elu lõppeks koguni kustub.

Teine südamel tardumise tüüp on kujutatud joonisel 4. Südamel tegevus on haruldastel kõrgendatud, mida väga tihedatest võngetest, s. o. tõusudest ja langetest kõverjoonel 4-a, märgata võib. Veresoonte tuksumine tõuseb 150 löögini minutis. Selle järele nõrgeneb südamel tegevus. Löögid vähenevad, jäävad aegajalt harvemaks, katkestudes kohati kõverjoone äkilise tõusuga, nagu avaldades viimseid katseid end päästa liginevast igavese tardumise riigist. Selle järele näitab diagramm (joonis 4-a) üksikult seisvate tõu-

Joon. 4.

sude rühma. Siin on — südamel viimseid krampid, kustuva elu viimne karjatus. Lõppeks kujuneb lainetaolise kõverjoonest sirgjoon (joonis 4-b) — see tähendab, et viimseid nõrgad eluavaldused nüüd on lõpulikult raugenud olematuse ühtlases, lõputus, igavesti rahulikus ookeanis. (S. Lab-ij' järele.)

Välguheitv viinavabrikant.

Spiritistlikkudest imedest on ajalehed sagedasti mitmeladilisi teateid toonud, ka spiritismikangelaste pettuste paljastamisest on tihtigi veidraid lugusid jutustatud. Nüüd on Pariisis hiljuti päevakorraks ilmunud uus meedium, Itaalia napsivabrikant Pasquale Erto. Tema on see omandus, et ta endast valguskiiri laiali saadab ja välkusid heidab, ilma et tal mingid kõuepilvi riidesse oleks peidetud. Riided laseb ta iga seansi eel ära võtta ja oma õlgadele heita laia rüü, mille taskud ja igasugused peidukohad välkude jaoks puuduvad. Kuna Itaalia spiritismiteadlased välguheitja imevõimetega midagi ei mõistnud peale hakata, läks Erto Pariisi, kus ta end rahvusvahelises metafüüsilises instituudis professor Geley'l laskis järele vaadata. Ka siin ei suudetud otsusele jõuda, millest säärane välguheitmine võiks tekkida. Et kummalist ilmuvust paremini kontroleerida, korraldati seans ruumis, millel ukseid polsterdatud ja aknad täiesti puudusid. Toa ühes nurgas

oli terastraadist puur, millesse katsealune asetati. Enne seda aga, kui Erto puuri pandi, vaadati ta tähelepänelikult üle ja tehti temast röntgeni-ülesvõte, et temalt igasugune võimalus välkude peitmiseks võtta. Siis tehti tuba pimedaks, ja kestis vaevalt paar minutit, seal hakkas napsivabrikant oigama ja — vätku heitma. Erto jalad hiilgasid fosforlikus valguses, mis aegamööda tugevamaks muutus. Lõpuks heitis meedium kolme meetri pikkuse välgu ja kohe selle järele ilmus ta pea kohale kiirtekimp, mis seal kolm sekundit säras. Selle järele jäi kõik jällegi pimedaks. Katseid korrati veel mitmelgi puhul, kuid ikka samade tagajärgedega, nimelt, et õpetlased sõnutud on ja uueaegse Zeusi jaoks mingit seletust ei suuda leida.

Telefoneerige meile!"

Noor, energiline ja leidlik ameeriklane on New-York'is asutanud ühingu, millel kahtlematult hiilgav tulevik on. Ettevõtte nimeks on: „Telefoneerige meile!“ Ühingu ülesandeks on silmapilkeid vastuseid anda telefoni teel küsimustele, mis neile esitatakse. Selle ameerikalikult kiire teadetebüroo alustaja on enda ümber koondanud terve ringi igasuguseid spetsialiste. Siin on raudteelasjanduse tundja, kes peast teab kõigi raudteede sõiduplaanid, raamatukoi, kes pähe on tuupinud kõigi entsüklopeedia sõnaraamatute tarkused, ajakirjanik, kes terava pilguga jälgib kõiki eluavalduisi, paremad sporditundjad ja igasugused teised eriteadlased.

Kui informatsioonibüroo juba teatud määral tuttavaks oli saanud, kuulutas tema juhataja publikule: „Aboneerige“ meie juures ja naeruväärt väikese maksu eest võite meile kõlistada kas või vahetpidamata ja saate kõik teated, mis teile iial tarvilikud“. Kuulutusel oli edu. Vaevalt ühe nädala jooksul kogus hulk abonente ja praegu ei möödu ainustki minutit, ilma et mõni rohkearvulistest abonentidest ei kõlistaks, sooviv

August Vares †.

19. aprillil suri Tallinnas endine „Peterburi Teataja“ toimetaja ja silmapaistev Peterburi Eesti seltskonnategelane August Vares. Viimasel ajal oli ta Tallinnas mitmes seltsis ja asutuses tegev, muu seas Piirimaade seltsi sekretäarina.

des saada nõu raskest olukorras, mõne teadusliku probleemi lahendust või elutarka nõuannet mõne riskant sammu eel. Ühesuguse kiirusega vastab büroo kõigile küsijatele, olgu see küsimus, kuidas abi anda lapsele, kelle hammaste ilmumine valudega ühenduses, kus asub lähem arst, millal läheb kiirrong lähemasse linna, kuidas maitsevatoitu valmistada, või kuhu jääb küünla tuli, kui selle peale puhuda. Nagu eeltoodust näha, on see Ameerika teadetebüroo tõesti ameerikalik. —ste.

Raadiotelefon neegritele.

Kui Briti asumaade valitsuste kavatsused täide viiakse, võib mõnel heal päeval iga neegriküla Aafrika pimedaimaski nurgas esineda raadio vastuvõtetejaama omanikuna. On ikka imestama pannud, millise kiirusega Euroopa tsivilisatsioon on suutnud levineda maal, mis aastasadu muust maailmast oli lahutatud. Kui seal näiteks telefon tarvitusele võeti, tõrjus see vana-moelised trummisignaaliid peagi kõrvale. Nii võib arvata, et ka raadio Aafrika neegrikülades kiiresti võidule pääseb. Nimelt neis maades, kus teadete üldiselt tuttavaks tegemine enam suusõnalisel teel kui ajalehtede kaudu sünnib, võiks raadiotele küll veelgi suuremat tähtsust ennustada, kui tsiviliseeritud maades, kus teda ikkagi enam-vähem ajavitevahendiks võib pidada. Aafrikas võiks raadio ametiasutuste korralduste ja teadaannete levitamisel suurt osa etendada. Seni pidi Aafrika sisemaadel tähtsate korralduste puhul igakord neegrisuguharude pealikud kokku kutsutama, kes siis omakorda igas ilmakeere sihis lajali saatsid oma käskjalad, kellele selleks sagedasti hiiglateekondi ette tuli võtta. Raadiotelefoni tarvitusele võtmine kõrvaldaks kõik säärased ülelülisid raskused. Ka võiks maa päriselanikele raadio teel mitmesugust tululikkum õpetust anda küll majapidamises, küll tervishoius ja muul ajal.

Hea paber ja rohkete piltide pärast läks „Agu“ juba läinud aastal nõnda palju maksuma, et seni üksiku numbriga ja tellimise hind kulusid kaugeliki ei katnud. Tänavu aasta algusest peale on „Ao“ värvi-trükipilt kaasas. Sarnased pildid maksavad eraldi oses mifukümmend või koguni mitusada marka.

Seda kõike arvesse võttes on väljaandja osatähtsus sunnitud

ajakirja „Ao“ tellimise ja üksiku numbriga hinda 1. maist tõstma.

„Ao“ tellimise hind 1. maist on:

1 kuu peale	150 marka
2 „ „	300 „
3 „ „	450 „
6 „ „	800 „
12 „ „	1500 „

Üksik nr. 40 mk.

Väljaandja:

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

N A L I.

Moskva Kremliis.

„Seltsimees rahvakomissar, Siberis on hirmus nälg, nagu Berliini Vene lehed teatavad.“
 „Silmapilk äärmised abinõud tarvitusele võtta!“
 „Siberi nälja vastu?“
 „Nende vastu, kes sarnaseid sõnumeid laiale laotavad.“

Egüptuse valitsus ei luba enam vaaraode
 suraukehasid Inglismaale viia.

Ajalehtedest.

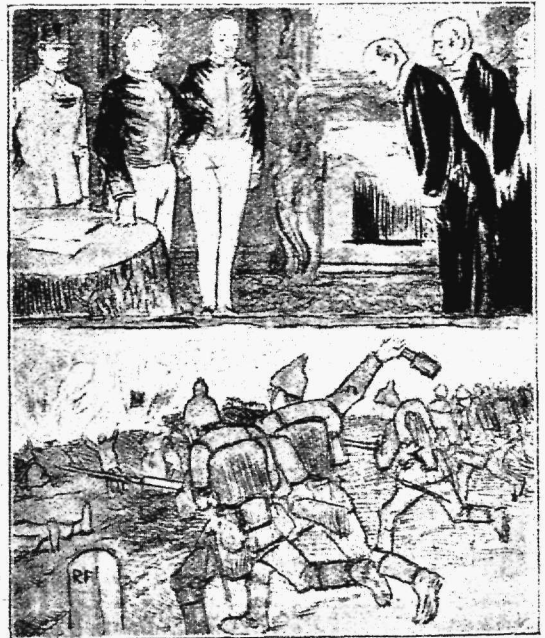

(Simpliissimus.)

Egüptlane: „Käi minema, haudade rüüstaja!“

Sakslased täidavad oma kohust.

(Humoristische Listy.)

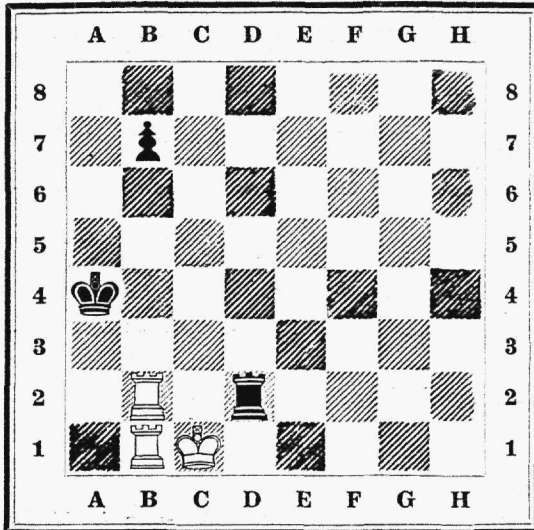
1) Sakslased praegu: „Palume meile ainult natuke
 aega anda. Niipea kui meie natuke kosunud oleme,
 tähame oma kohust täita.“

2) Mõne aasta pärast: Sakslased täidavad oma kohust.

MALE.

Ülesanne nr. 18.

Kokku seadnud T. Dawson.
Mustad.

Valged.

Valged: K c1, V b1 ja b2.

Mustad: K a4, V d2, S b7.

Valged võtavad oma viimase sammu tagasi ja annavad siis ühe sammuga matt.

Ülesande nr. 11 lahendus.

1. K g5—f6, K h7—h8 (ehk — h6),
2. K f6—f7 jne.
- 1 (K g5—f6), K h7—g8,
2. V e5—h5 jne.

Õiged lahendused saatsid: V. K. (Berliinist), R. Meyer (Tallinnast), L. Soonberg, V. Lind, Jonatan Viira, F. Annik, A. Jakobson (kõik Tartust), K. Tammeveski (Haapsalust), Jaan Nee (Paide), A. Kuusik (Hallistest), K. Ringenberg (Olustverest), J. Jaska (Tõrvast), Alfons Pachel (Vändrast), Erich Dorbeck (Roela Tarakverest).

Kirjavastused.

Leelo Palin, I-s. „Vanade kodu“ vilets. Ei.

E. B. Siin. Meil on Tagoret juba liig palju tagavaraks, nii et Teie tõlkel kaunis kaua korda tuleb oodata.

L. A. Siin. „Isa!“ tuleb kaua korda oodata.

E. K. P s. Naljad ei kõlba meile.

M. M. Siin. Katke L.-se romaanist halvasti tõlgitud. Ei.

A. K-he. W.-M—jas. Ärge enam saatke.

K. P. W-s. „Koidul“ ei kõlba meile.

G. E. Siin või mujal. „Surm“ vilets. Ei.

H. Amarus. Siin „Ärkamine“ ei sünni avaldamiseks.

Uuemast kirjandusest.

Homeroose Odysseus. Gustav Schwabi järele tõlkinud A. Tammsaare. A. Orgi kirjastus. O.-ü. Tallinn. Viimaks on ometi see kuuluis Vana-Greeka eepos ka Eesti keeles olemas, olgugi proosatõlkes, s. o. ümberjutustusena. Läheb vist veel kaua aega, enne kui mõni Eesti luuletaja ja seotud kõnes täielikult meile esitab. Senikaua võivad aga meie koolid ja kirjandussõbrad

proosatõlkega väga hästi leppida; see näib hoolega tehtud olevat. Tartu professor R. Bauman on raamatule seletava sissejuhatus kirjutanud.

Lisaks on Greeka müütoloogia-maailma ja jumalate tekkimine, olümpilaste ilmakord, taeva-jumalused, vee-jumalad, allilmajumalad jne.

Raamatut ilustavad J. Flaxmani 8 pilti.

A. Kitzbergi Külajutud. I ja II jagu. Noor-Eesti kirjastus, Tartus.

Kuna „Varrak“ Eduard Vilde kogutööd kirjastama hakanud, ilmuvad N.-Eesti kirjastusel A. Kitzbergi teostest esialgul „Külajutud“. I ja II anne neist on ühise köitena ja juba II trükkis meie ees. „Külajutud“ on Friedebert Tuglase sissejuhatusena varustatud ja selles antakse iseloomustust A. Kitzbergi toodangust üldse. Esimeses „Külajuttude“ kogus leidub pikem ajalooline jutustus „Maimu“, siis „Libahunt“, „Rätsepp Õhk ja tema õnneloos“ ja mõned vähemad. Kirjanik ise ütleb nende juttude kohta: „Külätänavast olen ma ise, külätänavast on mu jutukesed pärit, seal oli ka nende lugejate ja sõprade ring.“

Sellel „Ao“ nril on kaasas värvitrükipilt kunstnik R. Nymani pildist „Alhambra“.

Vastutav toimetaja Ed. Hubel.

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

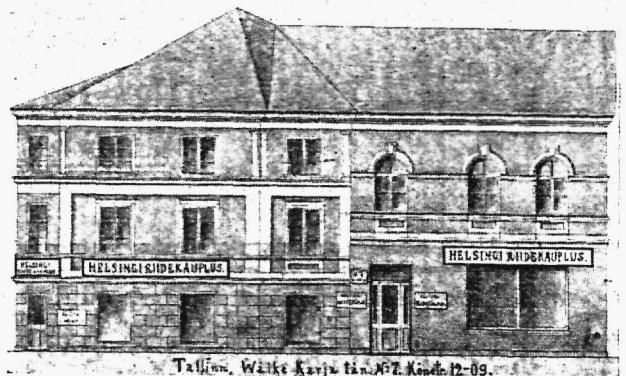
Tutankhameni hauakambris

leitud mantel on 3000 aastat oma värvi alal hoidnud.

Asjatundjad tunnistavad, et värv on nendesamadest keemilistest ainetest valmistatud, kui meie ajal

„Jacobus“

riidevärv.

Suurem ja täielikum valik.

Hinnad õiglased ja odavad.

Eestimaa Tööstuse ja Kaubanduse Pank

Peapank Tallinnas, Suur Karja tän. 7

Osakonnad: Haapsalus, Narvas, Pärnus, Petseris, Rakveres, Tartus, Valgas ja Viljandis

Äriseis 31. märtsil 1924. a.

Aktiva

Passiva

Kassa ja jooksvad arved teistes pank.	26.052.561.32	Aksia-kapitaal	200.000.000.—
Laenuid ja diskonteeritud vekslid	582.569.121.42	Tagavara-kapitaalid	101.800.000.—
Garantiide debiitorid	288.592.998.—	Mitmesugused eri-tagavarasummad	5.615.200.—
Väärtpaberid	74.297.377.—	Liikumata varanduse kustutuskapitaal	2.387.500.—
Väljamaa raha (pangatähed)	4.833.954.50	Hoiusummad	365.137.290.95
Korrespondendid:		Garantiide krediitorid	288.592.998.—
„Loro“	1.914.014.74	Korrespondendid:	
„Nostro“	106.234.758.23	„Loro“	7.087.302.57
Osakonnad	57.992.585.53	„Nostro“	96.233.351.51
Kulud	5.970.682.84	Osakonnad	55.747.364.95
Liikumata varandus	21.300.465.—	Protsendid ja komisjon	16.455.158.24
Liikuv varandus	8.532.911.88	Väljavõtmeta osakasu	4.412.100.—
Muud aktivad	5.012.809.23	Riigimaksud	38.115.46
		Endiste aastate tulude ja kulude arve	18.378.389.90
		Muud passivad	21.419.468.11
	<u>1.183.304.239.69</u>		<u>1.183.304.239.69</u>

Töökool ja õppekool. Kasvatus-teadusline teos. C. H. Niggol. Hind 50 mk.

Maria Montessori meetodi äraldused. Kasvatusteaduslik süsteem. C. H. Niggol. Hind 60 mk.

Meie jõumajanduse sihtjooned tulevikus. Prof. A. Kink. Hind 40 mk.

Tartu-Pihkva ja Narva veetee. Prof. A. Kink. Hind 40 mk.

Lõhkeained. I osa. D. Buxhoevden. Hind 100 mk.

Parlament. Riigiteadus. H. V. Gerlach. Tõlk. P. Grünfeldt. Hind 35 mk.

Mida võiks igapäevaks suguhaigustest teada. Dr. A. Rütman. Hind 75 mk.

Knidas kunstlikult nooreks saada. Loodusloolised uurimused. Prof. Steinach. Hind 30 mk.

Täielik malemängu õpetus. A. Burmeister. Hind 135 mk.

Nahksuka jutud. I indiaanilugu. F. Cooper. Tõlkinud J. Sander. Hind 135 m.

Prints ja kerjus. Romaan. Mark Twain. Tõlkinud A. Oras. Hind 130 mk.

Väikesed rõõmud ja mured. Muinasjutud. G. Galina. Tõlkinud E. Jõgi. Hind 120 mk.

Frithjof. Norra rahvaeepos. Ümber jutustanud P. Grünfeldt. Hind 75 mk.

Minu kodust. Lasteraamat. J. Lattik. Hind 130 mk.

Lapsepõlve Kungla. Lood ja lallitused lastele. K. E. Sõöt. R. Kiviti illustreeritud. Hind 130 mk.

Kolm muinasjuttu lastele. Z. Topelius. Soome keelest M. Nurmik. Hind 60 m.

Jänes Vemmalsaare juhtumised. Anni Svan. Soome keelest tõlkinud L. Luiga. Hind 80 mk.

Jaunart Jauram. Lasteraamat. K. A. Hindrey. Hind 70 mk.

Jaunart Jaurami jõngermannid. Lasteraamat. K. A. Hindrey. Hind 65 mk.

Jõngermannide jandid. Lasteraamat. K. A. Hindrey. Hind 60 mk.

Vallatused ja riikad. Kuus lõbusat lugu. Piltides kujutanud Vilhelm Busch. Eestistanud Endor Tendor. Hind 160 m.

Kahupea Kaarel. Pildiraamat 3—6-a. lastele. Dr. H. Hoffmann. Eestistanud Endor Tendor. Hind 140 mk.

Omal jõul edasi. Karakteri kasvatusline lugemine. Gízyk, Paul. v. Tõlkinud G. E. Luiga. Teine trükk. Hind 150 mk.

Taeva-Käabus. Muinasjutt-brosheet. J. Oro illustreeritud Gori. Hind 30 mk.

Saadaval pealadus

T. E. K.-Ü. „Päevalehe“ raamatu- ja kirjutusmaterjaalikaupluses

Jaani t. nr. 6. Krediid-Panga majas,
ja kõigis „Päevalehe“ abitalitustes

ning paremates raamatukauplustes.

Tallinna Krediid Pank

Suurel Karja tän. nr. 23, oma majas.

Äriseis 31. märtsil 1924. a.

Aktiva.

Kassa ja arved teistes pankades	Mk.	11.101.684,50
Väärtpaberid	"	2.327.841.—
Laenud	"	272.228.751.—
Korrespondendid:		
„Loro“ Mk. 47.464. 067,30		
„Nostro“ „ 8.693.623,11 „		56.157.690,41
Osakondade arve	"	3.509.077,75
Garantide arve (debiitorid)	"	112.430.420,50
Liikumata varandus	"	10.328.620.—
Kulud	"	2.341.452,50
Maksud 0/0 ja komisjon	"	649.015,68
Muud aktivad	"	6.239.277,80
	Mk.	477.313.831,14

Passiva.

Aksiakapitaal	Mk.	30.000.000.—
Tagavarakapitaamid	"	14.348.412.—
Hoiusummad	"	141.412.566,32
Korrespondendid:		
„Loro“ Mk. 15.259.544,03		
„Nostro“ „ 45.406.485,92 „		60.666 029,95
Osakondade arve	"	3.834.771,75
Garantide arve (krediitorid)	"	112.430.420,50
Laenud teistes pankades	"	90.073.096,50
Saadud 0/0 ja komisjon	"	4.620.609,15
1923. a. puhaskasu	"	14.583.623,50
Muud passivad	"	5.344.301,47
	Mk.	477.313.831,14

1923. a. dividendiks on peakoosoleku otsuse põhjal määratud 60 marka aktsia pealt. Dividendi väljamaksmine algab maikuus. Juhatus.

Tualett-seebid Viko

on tuntud kui paremad Eestis, ning võistlevad kõige paremate väljamaa saadustega. Soovitame iseäranis kui esimesjärgu naharavitsemise abinõu, meie

Iludusseepi Ideal Viko, lanolinseepi Viko saada kõigis sellekohastes kauplustes.

— — LABORATOORIUM VIKO. — —

Tallinn, Imanta (Suur Arehna) tänav nr. 34. Kõnetr. 17-09.